

Perspektywy

RAPORT

Internacjo- -nalizacja w czasach pandemii

część II

**Wnioski po rekrutacji studentów zagranicznych
na rok akademicki 2020/21**

Kwiecień 2021

RAPORT

Internacjo- -nalizacja w czasach pandemii **część II**

**Wnioski po rekrutacji studentów zagranicznych
na rok akademicki 2020/21**

Perspektywy

Raport „**Internacjonalizacja w czasach pandemii. Wnioski po rekrutacji studentów zagranicznych na rok akad. 2020/21**” oparty jest na badaniu ankietowym przeprowadzonym na przełomie lutego i marca 2021 przez Fundację Edukacyjną „Perspektywy” wśród polskich uczelni akademickich. Partnerem badania była Komisja ds. Współpracy Międzynarodowej Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich (KRASP).

Raport uwzględnia też szeroki zestaw źródeł międzynarodowych w części Raportu, dotyczącej sytuacji na głównych rynkach światowych, a także w krajach, skąd przyjeżdża do Polski najwięcej studentów zagranicznych.

Rada Projektu:

prof. dr hab. inż. Jerzy Lis

- *przewodniczący Komisji ds. Współpracy Międzynarodowej KRASP*

Waldemar Siwiński

- *prezes Fundacji Edukacyjnej „Perspektywy”*

Opracowanie: Julia Łysik, dr Wojciech Marchwica

Współpraca: dr Kazimierz Bilanow, Marzena Tarka

Projekt okładki: Artur Krajewski

Wydawca: Fundacja Edukacyjna „Perspektywy”

Warszawa, kwiecień 2021

Strona programu: www.studyinpoland.pl

Spis treści:

1. Sytuacja studentów zagranicznych w Polsce w okresie pandemii COVID-19 i wyniki rekrutacji międzynarodowej na rok akademicki 2020/21 – omówienie badania ankietowego.	5
1.1. Cel i założenia badania.	5
1.2. Kształcenie w dobie pandemii i sytuacja studentów zagranicznych.	6
1.2.1. Jaką formułę kształcenia wybrały uczelnie?	6
1.2.2. Sytuacja studentów zagranicznych – w rok po rozpoczęciu pandemii	7
1.2.3. Utrzymywanie kontaktów.	8
1.2.4. Rezygnacje ze studiów.....	10
1.2.5. Sposoby usprawnienia kształcenia zdalnego.....	11
1.2.6. Nauczanie zdalne – zidentyfikowane trudności.	12
1.2.7. Problemy z opłatami.....	13
1.2.8. Możliwość korzystania z akademików uczelni.	14
1.2.9. Formy dodatkowego wsparcia studentów	15
1.2.10. Czynniki decydujące o pozostaniu studenta w Polsce	16
1.3. Wyniki rekrutacji międzynarodowej w roku akademickim 2020/21.....	17
1.3.1. Nowi studenci – zmiany ilościowe względem rekrutacji sprzed pandemii.	17
1.3.2. Powody rezygnacji z rozpoczęcia studiów.....	18
1.3.3. Główne rynki rekrutacyjne.	19
1.3.4. Wejście na nowe rynki zagraniczne.....	19
1.3.5. Współpraca z agencjami rekrutacyjnymi.....	20
1.3.6. Dodatkowe udogodnienia na potrzeby rekrutacji.....	20
1.3.7. Wymiana studencka.	21
1.3.8. Wpływy finansowe z rekrutacji 2020/21.....	21
1.3.9. Narzędzia promocyjno-marketingowe.	22
1.3.10. Targi edukacyjne online.....	23
1.3.11. Powrót do stacjonarnych form rekrutacji.	24
1.3.12. Pomoc instytucji państwowych.....	25
1.3.13. Problemy i propozycje uczelni.....	26
1.3.14. Największe wyzwania pandemiczne zdaniem uczelni.....	27
1.3.15. Recepta uczelni na utrzymanie poziomu umiędzynarodowienia.....	27

2. Główne rynki światowe – sytuacja w zakresie internacjonalizacji.	29
2.1. Umiędzynarodowienie na świecie – rok przejściowy	29
2.2. Sytuacja na uczelniach w okresie pandemii	29
2.3. Wyniki rekrutacji studentów zagranicznych na świecie – działania wspierające	31
2.3.1. USA	32
2.3.2. Kanada	34
2.3.3. Australia	35
2.3.4. Nowa Zelandia	36
2.3.5. Chiny	38
2.3.6. Indie	38
2.4. Europa	39
2.4.1. Niemcy	39
2.4.2. Finlandia	40
2.4.3. Francja	40
2.4.4. Wielka Brytania	41
2.4.5. Hiszpania	42
2.4.6. Holandia	43
2.4.7. Czechy	43
2.4.8. Łotwa	44
2.4.9. Estonia	44
2.5. Najbliżsi sąsiedzi – Europa wschodnia	45
2.5.1. Ukraina	45
2.5.2. Białoruś	46
2.5.3. Rosja	48
2.6. Liderzy rekrutacji w Azji Centralnej	50
2.6.1. Kazachstan	50
2.6.2. Uzbekistan	50
2.6.3. Azerbejdżan	51
2.7. Wstępne wnioski	52
Spisy ilustracji:	53

1. Sytuacja studentów zagranicznych w Polsce w okresie pandemii COVID-19 i wyniki rekrutacji międzynarodowej na rok akademicki 2020/21 – omówienie badania ankietowego.

1.1. Cel i założenia badania.

W maju 2020 Fundacja Edukacyjna „Perspektywy” – wspólnie z Komisją ds. Współpracy Międzynarodowej KRASP – przygotowała Raport *Internacjonalizacja w czasach pandemii. Wpływ COVID-19 na studentów zagranicznych w Polsce i rekrutację na studia w roku akademickim 2020/21*. Było to pierwsze w Polsce badanie, przedstawiające sytuację studentów obcokrajowców w naszym kraju w okresie początkowym pandemii oraz identyfikujące problemy wiążące się z rekrutacją obcokrajowców. Wyniki badania ankietowego uczelni akademickich zostały osadzone w kontekście międzynarodowym – przedstawiona została sytuacja internacjonalizacji szkolnictwa wyższego, a przede wszystkim rekrutacji zagranicznej i związanych z nią trudności w wybranych regionach świata.

Omówieniu wyników badania poświęcone było specjalne webinarium, które Biuro Projektu „Study in Poland” przeprowadziło 16 czerwca 2020 – z udziałem ponad 500 uczestników i gości, w tym wiceministra Wojciecha Maksymowicza, który nadzorował wówczas w MNiSW kwestie umiędzynarodowienia szkolnictwa wyższego. Info o webinarium:

<http://www.info.studyinpoland.pl/newsletter/2020/nr-5-187/654-temat-wydania/1281-o-internacjonalizacji-w-czasach-pandemii-online>.

Po roku pandemii nadszedł czas na kolejną analizę stanu umiędzynarodowienia. Jak przebiegła rekrutacja obcokrajowców na rok akademicki 2020/21? Skąd przyjechali ci studenci? Które narzędzia promocyjne się sprawdziły? Jakie wnioski można sformułować w odniesieniu do rekrutacji 2021/22? - to niektóre z pytań, na które chcieliśmy uzyskać odpowiedzi od uczelni akademickich - stoją one bowiem na pierwszej linii walki o studentów zagranicznych i właśnie ich doświadczenia oraz płynące z nich wnioski powinny być analizowane.

Podstawą dla oceny sytuacji bieżącej i analizy wyłaniających się problemów, podobnie jak w przypadku pierwszego Raportu, była Ankieta "Sytuacja studentów zagranicznych w Polsce w okresie pandemii COVID-19 i wyniki rekrutacji międzynarodowej na rok akademicki 2020/21" skierowana do polskich uczelni akademickich. Ponad 40 pytań ankiety zostało podzielonych na dwa bloki tematyczne, częściowo nawiązujących do poprzedniego badania, aby wykryć dynamikę rozwoju sytuacji i ew. zmiany, które nastąpiły w drugiej połowie 2020 roku. Pierwsza część badania była dedykowana kształceniu w dobie pandemii i sytuacji studentów zagranicznych, drugi blok pytań dotyczył wyników rekrutacji międzynarodowej w roku akademickim 2020/21 i wniosków, płynących z doświadczeń tej "pandemicznej" rekrutacji. W ankiecie, przeprowadzonej na przełomie lutego i marca 2021, wzięło udział 70 uczelni akademickich.

Wyniki badania ankietowego uzupełniono - podobnie jak w ubiegłorocznym raporcie - o najnowsze dane ze świata.

1.2. Kształcenie w dobie pandemii i sytuacja studentów zagranicznych.

W marcu ubiegłego roku ze dnia na dzień znaleźliśmy się w nowej rzeczywistości. Pełnowymiarowy lockdown, krajowe i ogólnoświatowe restrykcje zmieniły nasz sposób funkcjonowania i myślenia w trybie ekspresowym.

Testując w biegu nowe rozwiązania, uczelnie musiały dostosować procedury do zmieniających się ze dnia na dzień warunków. Niepewność i poczucie chodzenia po niesprawdzonym gruncie towarzyszyły nam na co dzień. Tempo zmian, które wymusiła na nas pandemia przyprawiało o zawrót głowy. Z dnia na dzień powstawały wirtualne zespoły, nauczanie przeszło w online, trzeba było na bieżąco radzić sobie z problemami powstającymi wskutek społecznej izolacji.

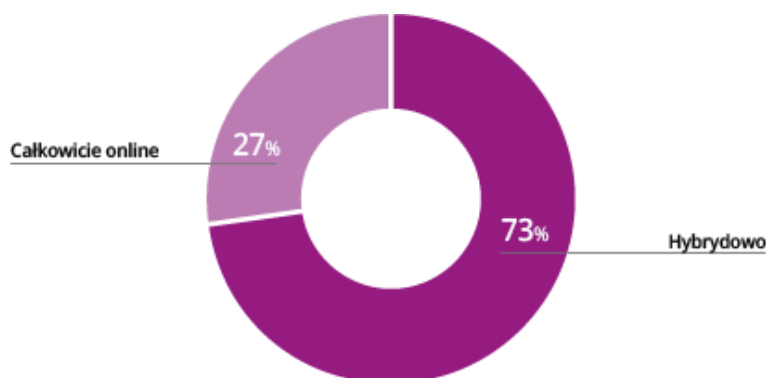
W tym trudnym czasie sytuacja studentów zagranicznych, których pandemia zastała daleko od kraju pochodzenia, stała się trudna i niepewna, a na uczelniach spoczęła ogromna odpowiedzialność za udzielenie im niezbędnej pomocy.

Ale każdy kryzys w końcu mija, zostawiając po sobie nowe rozwiązania, doświadczenia i dobre praktyki, wypracowane na potrzeby nowej rzeczywistości.

Jak wygląda sytuacja studentów zagranicznych na polskich uczelniach po roku pandemii? Jakie rozwiązania się przyjęły i weszły do powszechnego obiegu? Jak szkoły wyższe radzą sobie z długoterminową komunikacją w nowych warunkach? Te i inne pytania postawiliśmy w Ankiecie, do udziału w której zostały zaproszone polskie uczelnie akademickie. Poniżej publikujemy zagregowane odpowiedzi i pierwsze komentarze.

1.2.1. Jaką formułę kształcenia wybrały uczelnie?

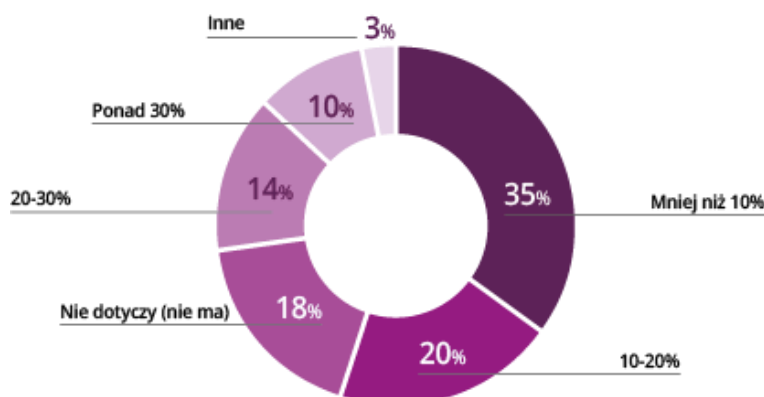
Badanie pokazało, że znakomita większość szkół wyższych zastosowała formułę hybrydową, choć w ograniczonym zakresie związanym ze specyfiką studiów, a ponad jedna czwarta ankietowanych zaznaczyła opcję kształcenia „całkowicie online”.

Wykres 1. Formuła kształcenia, wybrana przez Uczelnie.

Pokazuje to m.in. wagę, która jest przywiązywana do zajęć praktycznych oraz ograniczeń kształcenia wyłącznie na odległość, które ujawniły się z całą mocą po kilku miesiącach pandemii, mimo że w maju 2020 ponad 70% uczelni definiowało swój stan przygotowania do kształcenia na odległość jako bardzo dobry - 8 na 10 punktów i wyżej (źródło: Raport „Internacjonalizacja w czasach pandemii”, maj 2020).

Mimo tego, że zajęć stacjonarnych w wielu przypadkach nie da się zastąpić formami nauki zdalnej, ponad połowa uczelni (55%) prowadzi obecnie w ten sposób jedynie do 20% ogółu zajęć. Tylko 10% ankietowanych przeznacza obecnie dla zajęć stacjonarnych powyżej 1/3 czasu nauki.

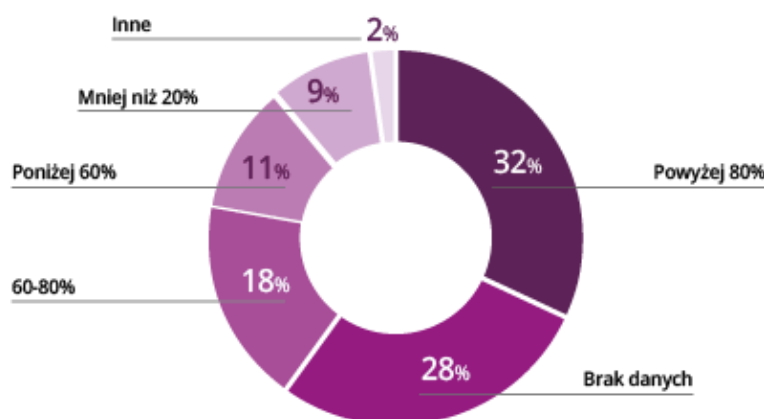

Wykres 2. Procent zajęć stacjonarnych w rok akad. 2020/21.

W semestrze wiosennym 99% uczelni utrzymało zdalną formę nauczania, tylko jedna uczelnia na moment wypełniania ankiety nie miała podjętej w tym zakresie decyzji.

1.2.2. Sytuacja studentów zagranicznych – w rok po rozpoczęciu pandemii Ilu wciąż przebywa ich w Polsce?

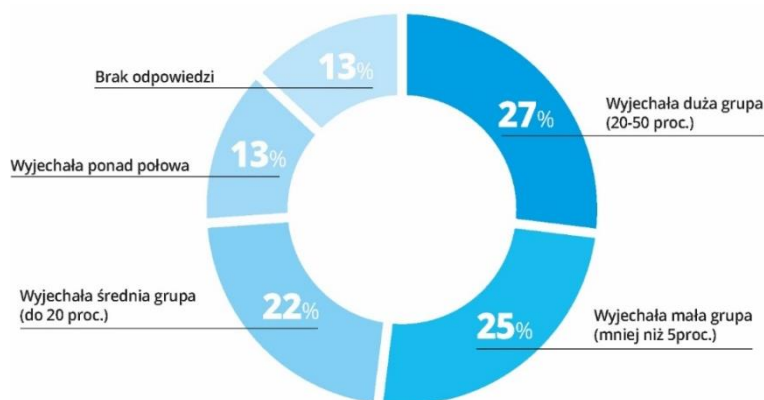
Połowa ankietowanych uczelni wskazuje, że ponad 60% ich studentów zagranicznych obecnie przebywa w Polsce, przy czym 1/3 wszystkich respondentów (32%) twierdzi, że w kraju pozostaje powyżej 80% studentów. Sytuacje są o tyle zróżnicowane, że w zauważalnej grupie uczelni (9%) pozostaje w Polsce jedynie ok. 20% studentów. Uwagę zwraca także fakt, że blisko jedna trzecia uczestników badania (28%) nie ma danych na temat miejsca, w którym znajdują się studenci i skąd łączą się na lekcje zdalne.

Wykres 3. Odsetek studentów zagranicznych, którzy pozostali w Polsce.

Powyższe dane dowodzą, że w Polsce (w najlepszym przypadku) fizycznie przebywa około połowa wszystkich studentów zagranicznych, uprawnionych do studiowania w naszym kraju. Dodatkowo prawie jednakowy jest udział procentowy uczelni, nie monitorujących miejsca pobytu studentów (28%) z tymi, które prowadzą zajęcia całkowicie online (27% - por. wykres 1). To pokazuje, że przy wyborze zdalnej formy kształcenia uczelnie generalnie nie interesują się miejscem pobytu studentów uczestniczących w zajęciach.

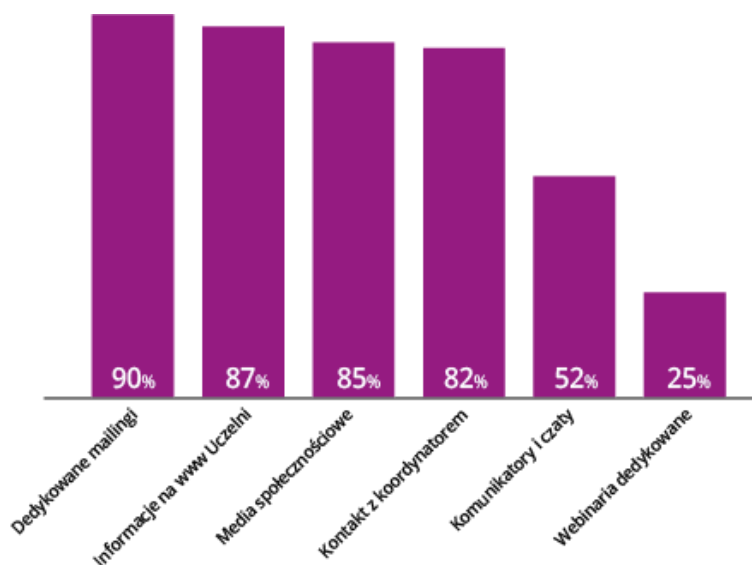
Z całą pewnością duża część studentów, mając możliwość nauki zdalnej, wciąż przebywa w krajach pochodzenia, po powrocie z Polski na początku pandemii. Wskazują na to chociażby porównywalne liczby studentów wyjeżdżających z poprzedniego *Raportu*. Większość „pierwszorzeczników” najprawdopodobniej także nie przekroczyła granic krajów pochodzenia.

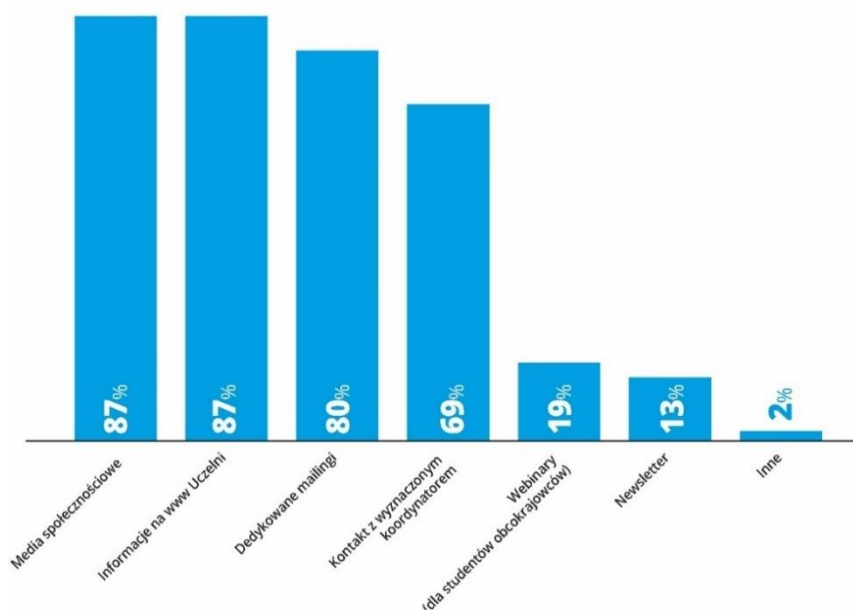
Wykres 4. Powrót studentów zagranicznych do krajów pochodzenia – stan na maj 2020 r.

1.2.3. Utrzymywanie kontaktów.

W kwestii utrzymywania kontaktów, drugie półrocze 2020 zweryfikowało skuteczność narzędzi, wybranych poprzez uczelnie na początku pandemii. W stosunku do badania ankietowego, przeprowadzonego wiosną 2020, o 10 punktów procentowych wzrosła popularność dedykowanych mailingów do studentów zagranicznych, waga mediów społecznościowych zaś nieznacznie zmalała – z 90 na 85 punktów procentowych. Niezmiennie w czołówce narzędzi komunikacji znajdują się informacje na stronie internetowej uczelni. Wzrosło znaczenie sposobów komunikacji, dających namiastkę „żywego” kontaktu – kontakt z koordynatorem i webinaria dedykowane zebrały odpowiednio 82 i 25%, względem 69 i 19% odpowiednio w badaniu 2020. Ponad połowa uczelni (52%) stawia także na bezpośredni kontakt ze studentami poprzez komunikatory i czaty.

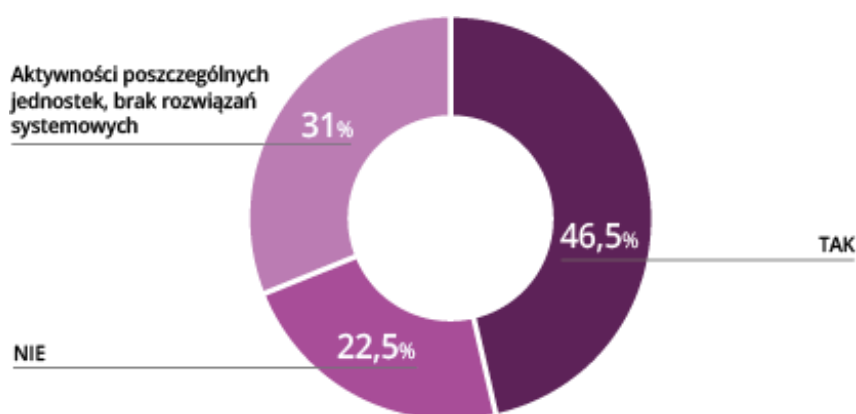
Wykres 5. Sposoby utrzymywania kontaktu ze studentami zagranicznymi maj 2021.

Wykres 6. Sposoby kontaktu ze studentami zagranicznymi – wg stanu na maj 2020 r.

Wybór narzędzi w badaniu z 2021 roku wskazuje także na pewne uporządkowanie i ustabilizowanie ścieżek komunikacji. W porównaniu z wiosną 2020 roku, kiedy liczyła się prędkość i natychmiastowa niekiedy aktualizacja komunikatów, przewagę miały media społecznościowe, pozwalające właśnie na takie działania. Obecnie sposoby komunikacji stają się nieco bardziej rutynowe – wskazuje na to przewaga dedykowanych mailingów jako uporządkowanych komunikatów do grup odbiorców. Oczywiście liczy się także *personal touch* czyli namiastka bezpośredniego kontaktu z drugą osobą.

Po roku pandemii 46,5% uczelni biorących udział w ankiecie deklaruje wypracowanie specjalnych rozwiązań do kontaktu / opieki nad studentami zagranicznymi. Kolejne 31% wskazuje, że zajmują się tym pojedyncze jednostki uczelniane, brak jednak rozwiązań systemowych. Blisko jedna czwarta respondentów (22,5%) nie wprowadziła żadnych rozwiązań specjalnych pod kątem utrzymywania kontaktu bądź opieki nad studiującymi u nich obcokrajowcami.

Wykres 7. Rozwiązania specjalne dla studentów zagranicznych.

Lista dedykowanych rozwiązań, którymi wskazały uczelnie biorące udział w badaniu jest obszerna. Obejmuje one różne obszary życia i opiekę nad studentami zagranicznymi na różnych etapach. Wśród dobrych praktyk, stosowanych przez uczelnie, w szczególności można wymienić:

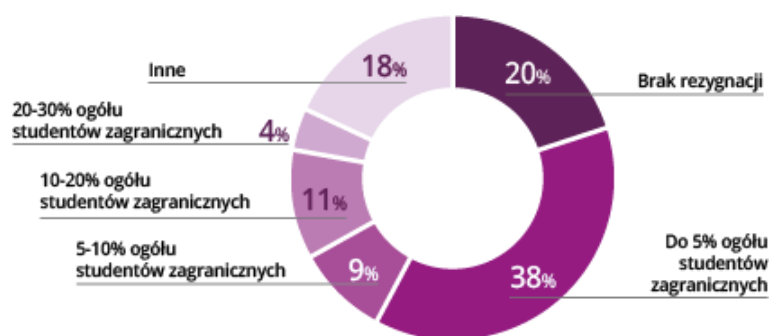
- pomoc psychologiczną dla obcokrajowców (dyżury psychologów w jęz. polskim i angielskim, poufna infolinia, spotkania na platformach Teams i Zoom, kontakt przez komunikatory);
- dedykowane dyżury online pracowników poszczególnych jednostek uczelni;
- specjalne adresy i numery kontaktowe w przypadku zagrożenia – w tym całodobowe numery typu *emergency contact*;
- w pomoc zaangażowano także studentów starszych roczników, którzy okazywali wsparcie informacyjne, robili prezentacje podczas Dni Orientacyjnych i zapoznawczych online, konsultowali studentów młodszych roczników;
- uczelnie zapewniały zakwaterowanie studentom zagranicznym i umożliwiały korzystanie z akademików nawet wtedy, kiedy były one niedostępne dla studentów polskich;
- kandydaci na studia i studenci, którzy wrócili do krajów pochodzenia otrzymywali regularne Newslettery na temat sytuacji w Polsce i aktualnych restrykcji epidemicznych;
- na uczelniach powstały specjalne jednostki odpowiedzialne za zarządzanie kryzysowe i opiekę nad studentami;
- zostali wyznaczone specjalne osoby do kontaktu w przypadkach wymagających pomocy i interwencji (mentorzy, International Student Advisor);
- uczelnie uruchomiły specjalne serwisy, udostępniające kompleksowe informacje o opiece lekarskiej, na jaką obcokrajowcy mogą liczyć w Polsce m.in. namiary na konkretne przychodnie lekarskie; opis obowiązującej w Polsce procedury w przypadku podejrzenia zachorowania na Covid-19; numery kontaktowe do NFZ, Sanepidu itp. Serwisy te – najczęściej dwujęzyczne (a w niektórych przypadkach – wielojęzyczne z dodatkowymi zakładkami w językach rosyjskim i ukraińskim) zawierają kluczowe informacje dot. obowiązujących zasad bezpieczeństwa epidemicznego, organizacji pracy i kształcenia w czasie pandemii, organizacji szczepień itp.
- niektóre uczelnie stworzyły własne narzędzia do komunikacji w przypadku zagrożenia;
- inne nie poprzestały na informowaniu lecz poszły jeszcze dalej, oferując studentom dostęp do bezpłatnego testu, wykrywającego antygeny COVID.

Strony www uczelni, jako podstawowe źródło informacji i wizytówka całej instytucji w wielu przypadkach zostały zaktualizowane, a często również zmodernizowane.

Poza informacjami dotyczącymi sytuacji epidemicznej w Polsce, strony uczelni zostały wzbogacone w kontent multimedialny, taki jak wirtualne spacery, wykłady, dni otwarte oraz koncerty online. Szkoły wprowadziły formularze rekrutacyjne, zaprojektowane do zdalnego przyjęcia kandydata na studia. Strony zyskały nowe funkcjonalności – czaty, przejścia do profili uczelni w mediach społecznościowych. W wielu przypadkach uległy zmianom szablony i struktury samych stron www, zostały uporządkowane treści, usunięte bannery i inne elementy, utrudniające intuicyjne korzystanie z portali. Wzrosła aktywność i częstotliwość umieszczania postów w mediach społecznościowych uczelni oraz korzystanie z kampanii odpłatnych. Niektóre uczelnie utworzyły nowe profile w SM (najczęściej dotyczy to Instagram'u).

1.2.4. Rezygnacje ze studiów.

Tylko jedna piąta ankietowanych uczelni (20%) nie doświadczyła odpływu studentów w drugiej połowie roku 2020, jest to znacząco mniej względem wyniku poprzedniego badania, w którym brak rezygnacji ze studiów deklarowała ponad połowa respondentów (51%).

Wykres 8. Skala rezygnacji ze studiów wśród obcokrajowców (maj 2021).

Odpływu małej grupy studentów (do 5%) doświadczyło 38% ankietowanych uczelni, z rezygnacją zauważalnej liczby studentów (5-20%) musiało zmierzyć się kolejne 20% uczelni. Szczęśliwie, o ile użycie tego słowa jest w analizowanym kontekście właściwe, zdecydowana mniejszość respondentów musiała radzić sobie z rezygnacją większych liczb studentów – 4% uczelni doświadczyło odpływu na poziomie 20-30%.

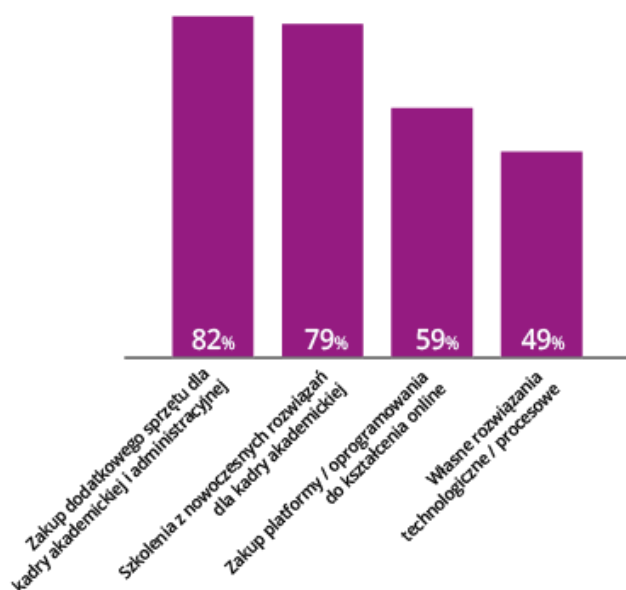
Wykres 9. Skala rezygnacji ze studiów – wg stanu na maj 2020

W ciągu roku aż o jedną trzecią (31%) zwiększyła się liczba uczelni, które doświadczyły rezygnacji ze studiów z powodów związanych z pandemią.

1.2.5. Sposoby usprawnienia kształcenia zdalnego.

Największa uwaga władz uczelni została poświęcona wyposażeniu kadry i administracji w niezbędne sprzęty i umiejętności: 82% uczelni dokonało zakupu dodatkowego sprzętu dla kadry akademickiej i administracyjnej, 79% zaś zainwestowało w szkolenia z nowoczesnych rozwiązań. Kolejnym rozwiązaniem usprawniającym stały się zakupy oprogramowania do kształcenia online – 59% respondentów, ciekawostką jest, że prawie połowa uczelni, biorących udział w badaniu (49%) tworzy i rozwija własne rozwiązania systemowe lub procesowe.

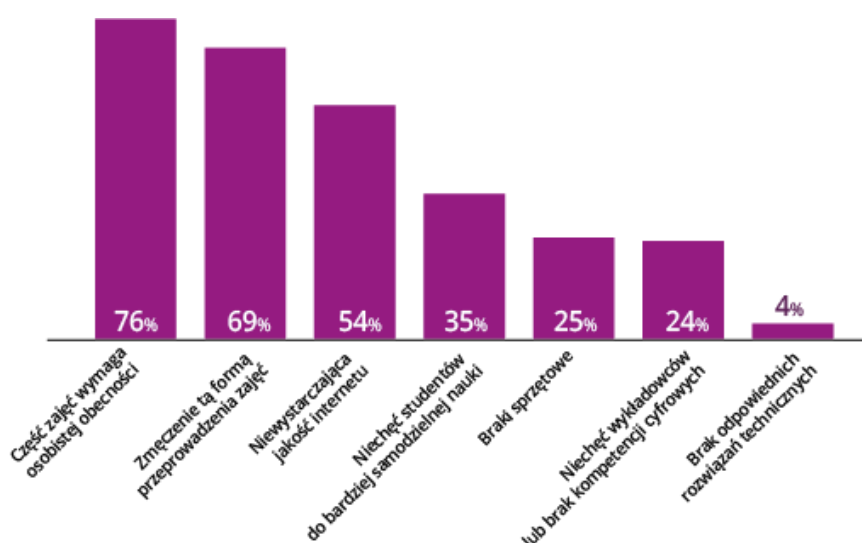
Braki odpowiedniego sprzętu i kompetencji cyfrowych były największą bolączką na wczesnym etapie przechodzenia na nauczanie zdalne – i nadal są odczuwalne jako główne przeszkody w usprawnieniu kształcenia na odległość.

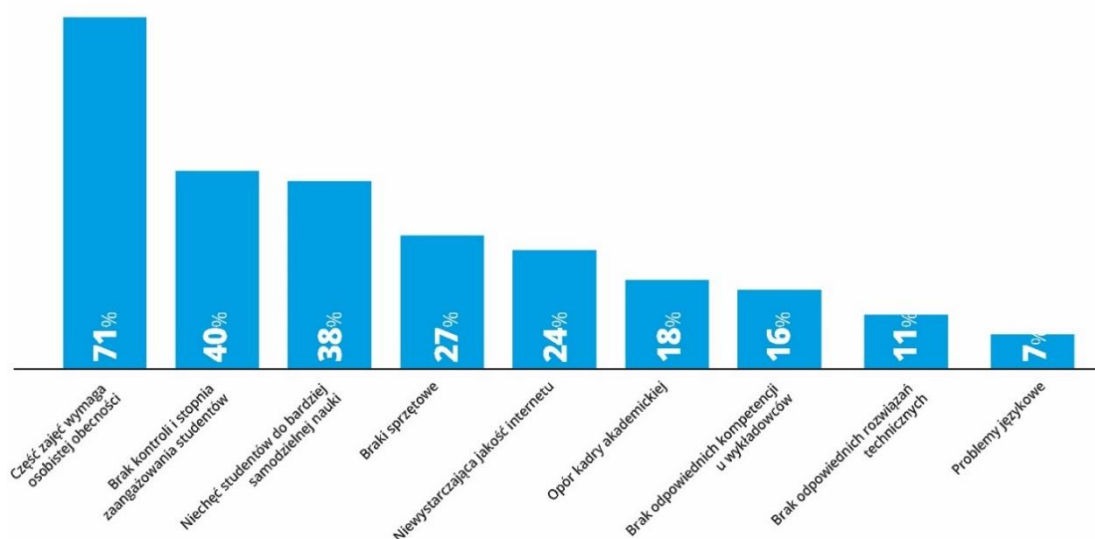
Wykres 10. Rozwiązania usprawniające kształcenie zdalne.

1.2.6. Nauczanie zdalne – zidentyfikowane trudności.

Fakt, że część zajęć bezwzględnie wymaga osobistej obecności został ponownie wskazany jako główna słabość kształcenia zdalnego przez 76% ankietowanych, podobnie jak w poprzednim raporcie (71%). Ciekawostką jest, że wiceliderem tego niefortunnego rankingu zostało „zmęczenie tą formą przeprowadzenia zajęć” – tak uważa tym razem 69% ankietowanych – najwyraźniej wszyscy już bardzo tęsknią za tradycyjną formułą nauczania i kontaktem z ludźmi. Zamykają trójkę „liderów” problemy z Internetem – 54%. Podobnie do poprzedniego raportu ponad 30% ankietowanych uważa, że studenci są niechętni do samodzielnej nauki (35% w najnowszym badaniu względem 38% w poprzednim). Braki sprzętowe i niewystarczające kompetencje cyfrowe są kolejnymi problemami, wskazanymi przez uczestników – odpowiednio 25 i 24%.

Wykres 11. Słabości edukacji zdalnej.

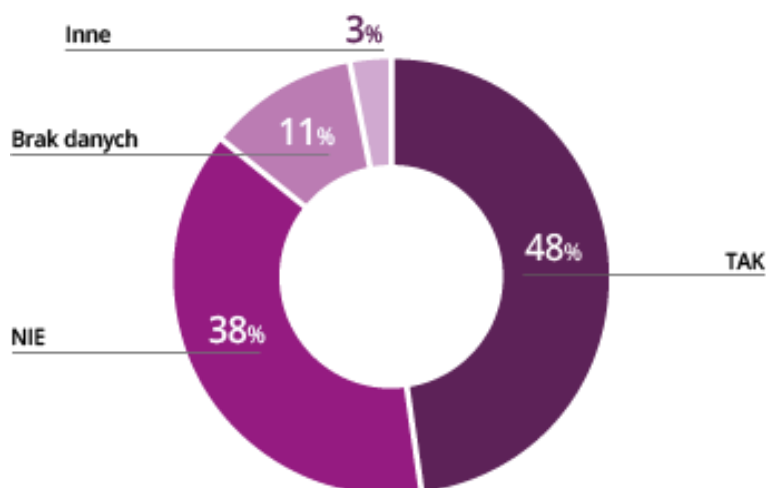

Wykres 12. Zidentyfikowane trudności w edukacji zdalnej w jęz. angielskim (wg raportu *Internacjonalizacja w czasach pandemii 2020*).

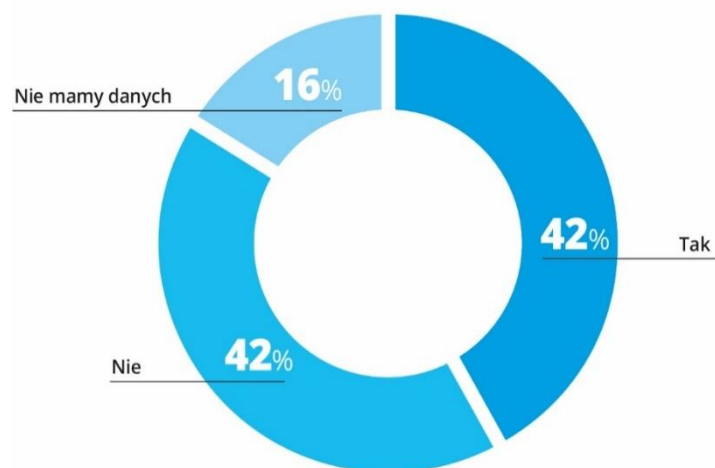
Poza obiektywnymi ograniczeniami kształcenia zdalnego, *zoom-fatigue*, która dopadła prawie 70% uczestników badania, zdaje się być największą przeszkodą i trudnością w jego skuteczności.

1.2.7. Problemy z opłatami.

Prawie połowa uczelni (48%) doświadczyła problemów z opłatami od dotychczasowych studentów, spowodowanych sytuacją pandemiczną. Jest to wzrost o kilka punktów procentowych w stosunku do poprzedniego raportu, w którym takie problemy deklarowali 42% ankietowanych. Na 38% uczelni podobne problemy się nie pojawiały. Wciąż, mimo upływu czasu na 11% uczelni, biorących udział w spotkaniu brakuje danych na ten temat.

Wykres 13. Problemy z opłatami za studia (maj 2021).

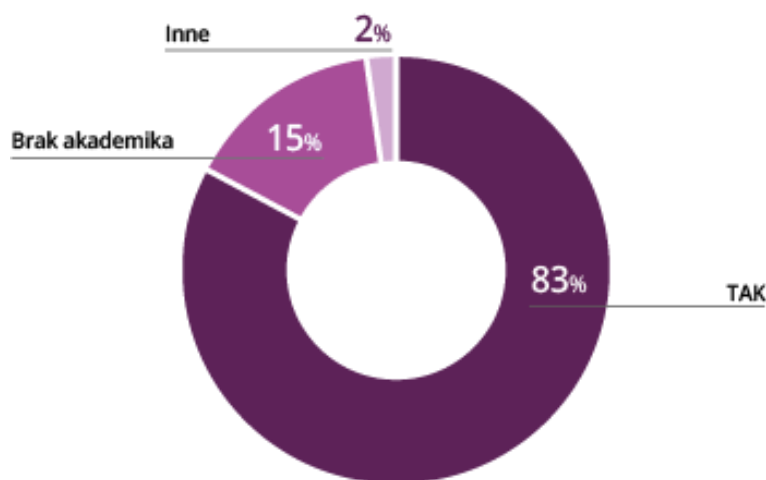
Wykres 14. Problemy z opłatami za studia od studentów obcokrajowców stan na maj 2020 (wg raportu *Internacjonalizacja w czasach pandemii 2020*).

Rozwiązania problemu opłaty – zaproponowane przez uczelnie, które już odnotowały problemy finansowe studentów – to między innymi:

- indywidualne podejście do sytuacji studenta;
- odroczenie terminów płatności – nawet do końca semestru lub roku;
- rozbięcie opłat na dogodne raty;
- zaprzestanie naliczania odsetek od opłat za opóźnienie płatności;
- brak opłat za powtarzanie zajęć i egzaminów;
- obniżenie opłat semestralnych (nawet o 30%);
- umorzenie opłaty za studia pod warunkiem przedstawienia dokumentów o pogorszeniu sytuacji finansowej z przyczyn pandemii;
- obniżenie opłat za akademik i Dom Studenta / Doktoranta.

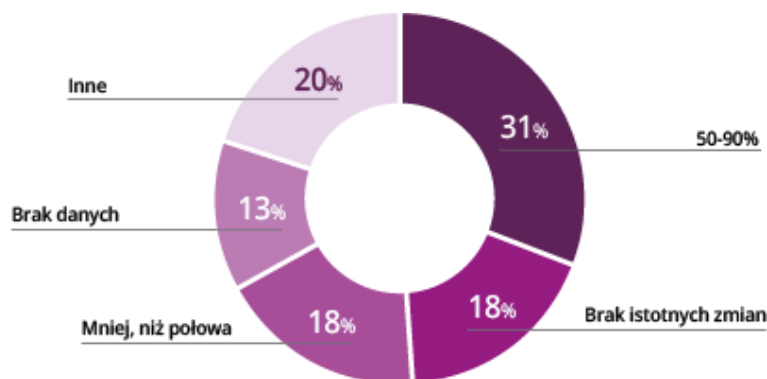
1.2.8. Możliwość korzystania z akademików uczelni.

Znakomita większość uczelni – 82% pozwala studentom zagranicznym na korzystanie z akademików, odpowiedź odmowna – 15% wiąże się z brakiem własnego akademiku bądź domu studenckiego.

Wykres 15. Dostęp do akademików.

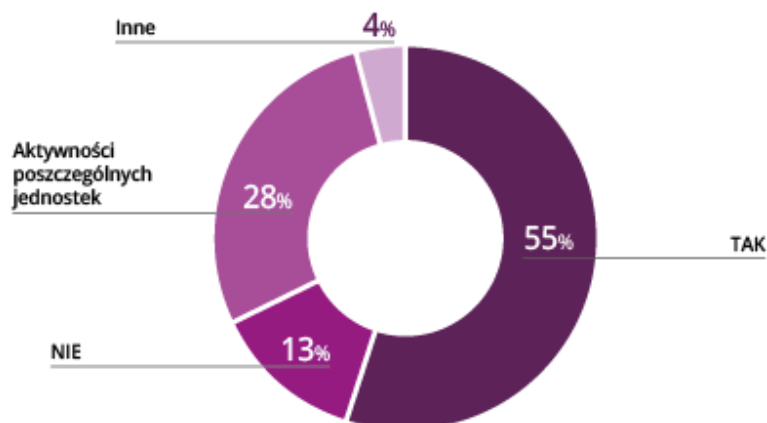
W większości uczelni, które wzięły udział w badaniu (31%) w akademikach pozostała duża lub bardzo duża grupa studentów zagranicznych – 50-90%. Kolejne 18% badanych nie odnotowało istotnych zmian w obsadzie domów studenckich. Z kolei tyle samo – 18% twierdzi, że liczba obcokrajowców w ich akademikach zmniejszyła się o ponad połowę. Jeszcze 13% ankietowanych nie ma na ten temat danych.

Wykres 16. Studenci zagraniczni, korzystający z akademików.

1.2.9. Formy dodatkowego wsparcia studentów

Ponad połowa ankietowanych (55%) deklaruje posiadanie dodatkowych form wsparcia studentów zagranicznych, w kolejnych 28% badanych instytucjach wprowadzono rozwiązania systemowych ale poszczególne jednostki uczelniane podejmują odpowiednie aktywności. 13% uczelni nie posiada podobnych rozwiązań.

Wykres 17. Dodatkowe formy wspierania studentów.

Formy dodatkowego wsparcia studentów zagranicznych, wymienione przez uczelnie uczestniczące w badaniu można podzielić na kilka kategorii:

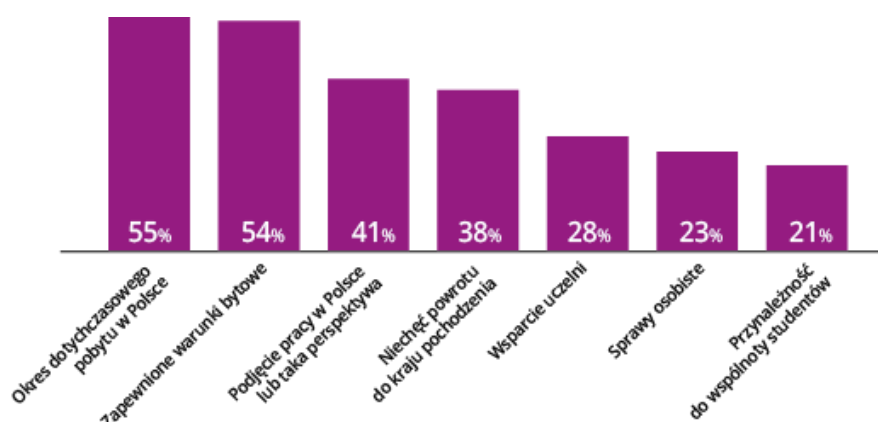
- **wsparcie finansowe** (zapomogi, obniżka czesnego lub rozłożenie płatności na raty, zmniejszenie opłat za akademik);
- **dobrostan psychiczny** (dostęp do konsultacji z psychologiem, grupy wsparcia, webinaria dedykowane, organizacja wielokulturowych wydarzeń online);
- **wsparcie instytucjonalne** (zaangażowanie bądź powołanie nowych jednostek administracji w celu opieki nad studentami zagranicznymi);

- **pomoc w kwestiach formalnych** (legalizacja pobytu, konsultacje z prawnikiem, pomoc w znalezieniu pracy, dodatkowe ubezpieczenie);
- **sprawy życiowe** (pomoc w robieniu zakupów w trakcie trwania obostrzeń, zapewnienie środków higieny osobistej w warunkach pandemicznych, znalezienie miejsc w akademikach innych uczelni, wsparcie żywnościowe);
- **wiedza i nauka** (pomoc i wsparcie informacyjne w uzyskaniu stypendiów NAWA, szkolenia z narzędzi do kształcenia i nauki on-line, indywidualna organizacja zajęć, wyrozumiałe podejście do studentów).

Prawie jedna trzecia uczelni nie angażuje się w pełni instytucjonalnie ani nie wdraża rozwiązań systemowych w kwestiach kontaktowania się ze studentami zagranicznymi, organizacji pomocy czy stworzenia form dodatkowego wsparcia dla studiujących u nich obcokrajowców. Podejmowane w tym zakresie działania są inicjatywami i aktywnościami poszczególnych jednostek uczelnianych, nie zaś działaniami „odgórnymi”, traktowanymi w sposób strategiczny.

1.2.10. Czynniki decydujące o pozostaniu studenta w Polsce

Dwoma najważniejszymi czynnikami, decydującymi o pozostaniu studenta zagranicznego w warunkach pandemii wg uczestników badania są okres dotychczasowego pobytu w Polsce oraz zapewnione warunki bytowe – odpowiednio 55 i 54%. Podjęcie pracy bądź taka perspektywa skutecznie zatrzyma studentów wg 41% ankietowanych. Nieco mniejsza ale wciąż znacząca grupa 38% respondentów uważa, że nie bez znaczenia może być niechęć powrotu do kraju pochodzenia. Ważnymi czynnikami są też wsparcie uczelni, sprawy osobiste, a także przynależność do wspólnoty studentów – tak odpowiedziało kolejno 28, 23 i 21% ankietowanych.

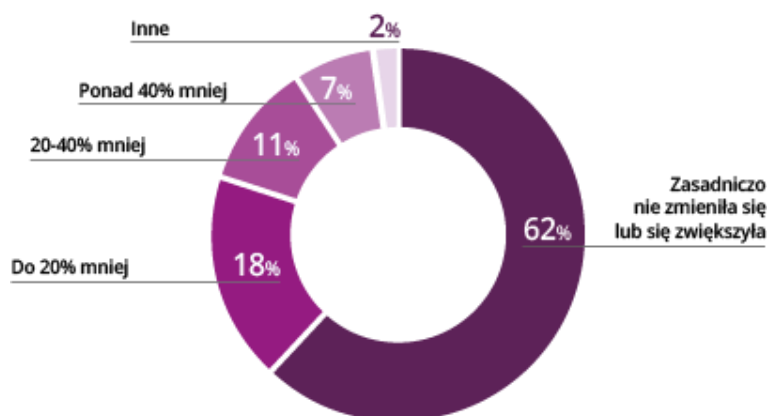

Wykres 18. Czynniki decydujące o pozostaniu studenta w Polsce.

1.3. Wyniki rekrutacji międzynarodowej w roku akademickim 2020/21.

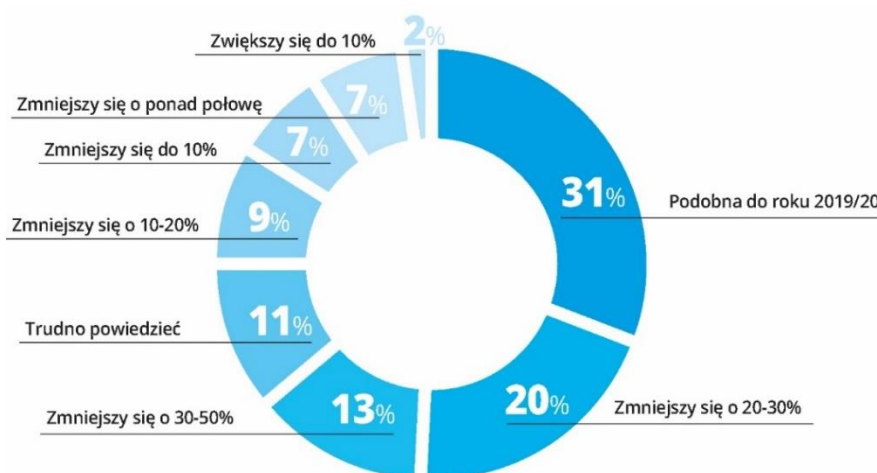
1.3.1. Nowi studenci – zmiany ilościowe względem rekrutacji sprzed pandemii.

Znakomita większość ankietowanych twierdzi, że liczba studentów pierwszego roku (I stopnia, II stopnia oraz studiów jednolitych magisterskich) nie uległa zasadniczej zmianie w stosunku do rekrutacji sprzed pandemii lub nawet się zwiększyła – 62%. Zauważalny ubytek (do 20%) odnotowało 18% badanych. Kolejne 11% deklaruje skurczenie się grupy nowych studentów w przedziale 20-40%. Największy spadek w nowej rekrutacji odnotowało 7% respondentów – wyniósł on ponad 40% w stosunku do jesieni 2019.

Wykres 19. Wyniki rekrutacji 2020/21 względem poprzedzającego roku akademickiego.

To pokazuje, że wyniki rekrutacji okazały się być bardziej optymistyczne, niż uczelnie zakładały w pierwszej połowie roku 2020 – dla przypomnienia, jedynie nieco ponad 30% uznało wtedy, że można spodziewać się wyników porównywalnych z rokiem 2019/20. Niemniej jednak, blisko 40% uczelni odnotowało zauważalne spadki w tegorocznej rekrutacji nowych studentów z zagranicy. W świetle braku monitorowania miejsca pobytu studentów uczestniczących z zajęciami zdalnymi, bez odpowiedzi pozostaje pytanie – ilu nowych studentów tak naprawdę fizycznie przyjechało do Polski?

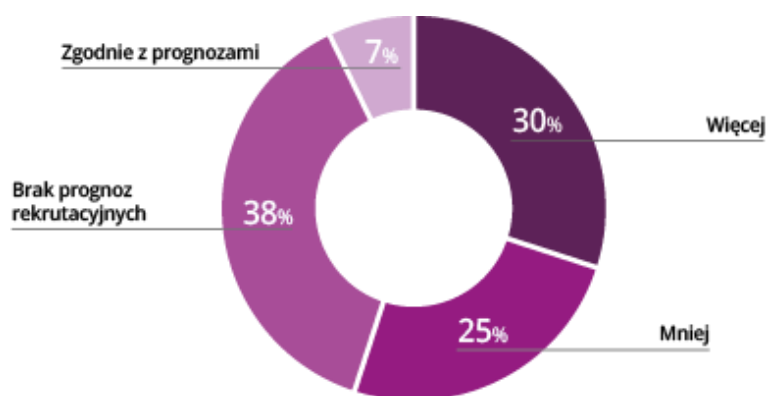

Wykres 20. Prognozy dot. liczby przyszłych studentów zagranicznych – stan na maj 2020 (wg raportu *Internacjonalizacja w czasach pandemii 2020*).

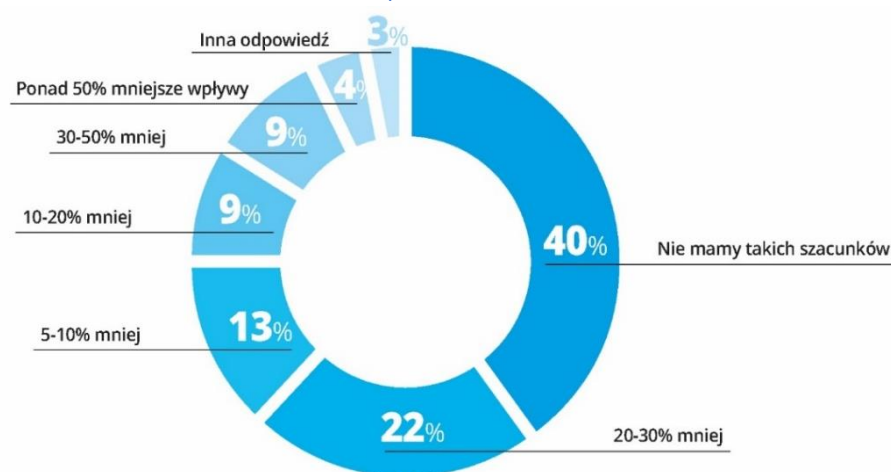
Po roku pandemii prawie 40% uczelni wciąż nie posiada planów strategicznych czy założeń dotyczących rekrutacji obcokrajowców ani prognoz finansowych z nią związanych. To umożliwia jedynie porównanie z wynikami sprzed pandemii, wskazuje jednak na brak umiejętności oszacowania własnego potencjału rekrutacyjnego w zmiennych warunkach.

Przy konieczności odniesienia wyników rekrutacji do własnych założeń i planów największa grupa ankietowanych (38%) wskazuje na brak prognoz rekrutacyjnych. W dużej mierze powtarza to wyniki badania z pierwszej połowy roku 2020, kiedy aż 40% ankietowanych podało, że nie mają szacunków i prognoz finansowych, związanych z przyszłą wówczas rekrutacją 2020/21.

W badaniu aktualnym, prawie jedna trzecia respondentów (30%) wskazuje, że wyniki rekrutacji pozytywnie zaskoczyły i były większe od prognoz, ćwierć ogółu ankietowanych (25%) ma natomiast sytuację przeciwną – wyniki rekrutacji są gorsze od wcześniejszych założeń. Jedynie 7% ankietowanych zrealizowało swoje plany rekrutacyjne zgodnie z wcześniejszymi prognozami.

Wykres 21. Wynik rekrutacji zagranicznej względem prognoz.

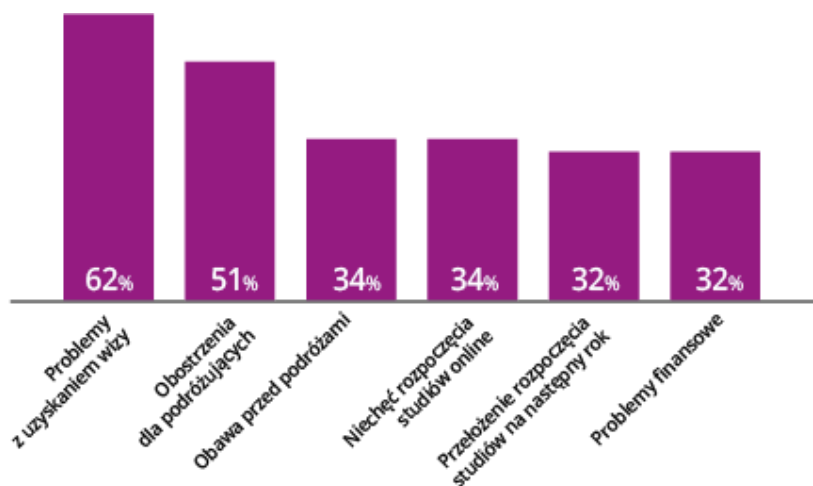

Wykres 22. Prognozy zmniejszenia się wpływów finansowych od studentów zagr. – stan na maj 2020 (wg raportu *Internacjonalizacja w czasach pandemii 2020*).

1.3.2. Powody rezygnacji z rozpoczęcia studiów.

Najczęściej wskazywanymi uzasadnieniami rezygnacji ze studiów były przyczyny formalne – aż 62% ankietowanych wskazało problemy z uzyskaniem wizy jako najczęstszą przyczynę rezygnacji, a 59%

ankietowanych związało taką decyzję kandydatów z obostrzeniami dla podróżnych. Kolejnym ważnym czynnikiem stały się powody natury emocjonalnej – po 34% respondentów mówi, że na rezygnację wpłynęły obawy przed podróżami i niechęć do rozpoczęcia studiów online. 32% ankietowanych spotkało się także ze świadomym przełożeniem rozpoczęcia studiów na kolejny rok akademicki, także 32% wskazuje, że na decyzję o rezygnacji wpłynęły problemy finansowe.

Wykres 23. Powody rezygnacji z rozpoczęcia studiów.

1.3.3. Główne rynki rekrutacyjne.

Kolejność krajów-liderów rekrutacji (skąd przyjeżdża do poszczególnych uczelni najwięcej studentów zagranicznych), wymienionych przez uczelnie w badaniu, uzależniona jest w dużym stopniu od profilu konkretnej szkoły wyższej. Jednakże tendencja ogólna, którą daje się zauważyć nie odbiega od trendu statystycznego:

- wśród liderów królują Ukraina i Białoruś;
- na dalszych pozycjach pojawiają się kraje wschodnie: Kazachstan, Uzbekistan, Azerbejdżan, Rosja, Turcja;
- często, choć raczej na dalszych pozycjach wymieniane są także kraje Skandynawskie i Unijne: Szwecja, Norwegia, Czechy, Niemcy, Hiszpania, Portugalia, Włochy;
- z destynacji dalszych i nieco bardziej egzotycznych powtarzają się: Wietnam, Indie, Bangladesz, Chiny, Iran, a z kierunków zza oceanu – przede wszystkim USA.

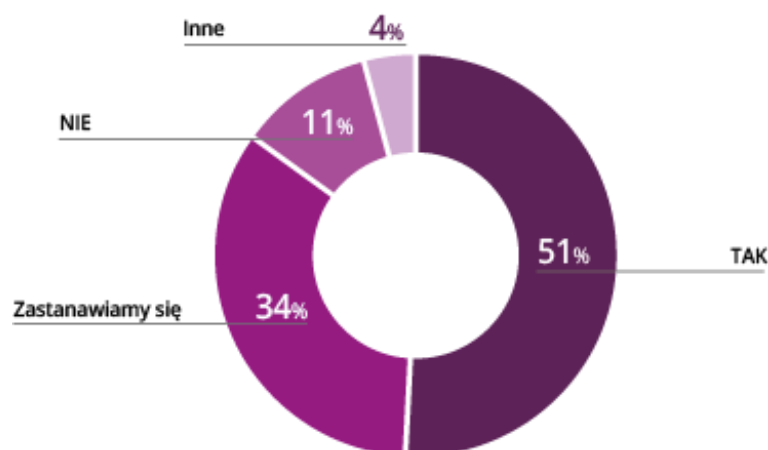
Wyniki badania wskazują także na coraz szerszą społeczność studencką z krajów Afrykańskich, a wśród nich najczęściej wspominane jest – Zimbabwe. Nigeria, Ghana, Etiopia i Rwanda, Egipt i Kongo są także często wymieniane w zestawieniach krajów, skąd przyjeżdżają studenci.

1.3.4. Wejście na nowe rynki zagraniczne.

Nieco ponad połowa (51%) uczelni, biorących udział w badaniu, planuje wejście na nowe rynki zagraniczne - w celu poprawy wyników rekrutacji. Kolejna duża grupa (34%) zastanawia się nad podobnymi rozwiązaniami. Uczelnie, nie mające w planach rozwoju ekspansji zagranicznej stanowią 11% badanych.

Wśród nowych rynków, które są rozważane przez ankietowane uczelnie, planujące rozwój ekspansji zagranicznej, najczęściej wymieniane są kraje Azji:

- regionu Azji Centralnej (Azerbejdżan, Uzbekistan, Kazachstan),
- regionu Azji Południowo-Wschodniej (Wietnam, Indonezja, Tajlandia),
- a także Indie, Pakistan, Bangladesz.

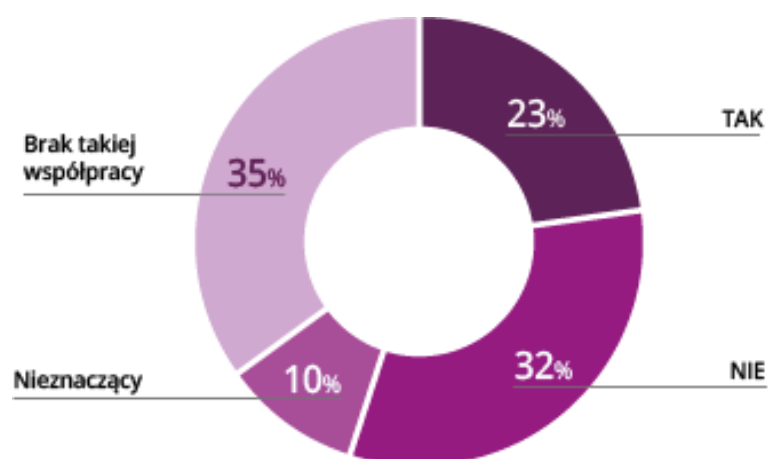

Wykres 24. Plany uczelni akademickich wejścia na nowe rynki rekrutacyjne.

Kolejnym regionem zainteresowań stała się Afryka: Nigeria, Etiopia, Rwanda. Coraz więcej uczelni postrzega kraje Unii Europejskiej jako perspektywiczne rynki ekspansji zagranicznej. Nieco rzadziej pojawiały się w zestawieniach kraje Zatoki Perskiej, a także Ameryka Południowa. Pozostaje jednak otwartym pytanie, czy wysiłki promocyjno-rekrutacyjne uczelni na nowych rynkach, gdzie wyróżniony jest region Azji Południowo-Wschodniej – najtrudniejszy od lat w kwestiach wizowych i formalnych – nie pójdą w związku z tym na marne?

1.3.5. Współpraca z agencjami rekrutacyjnymi.

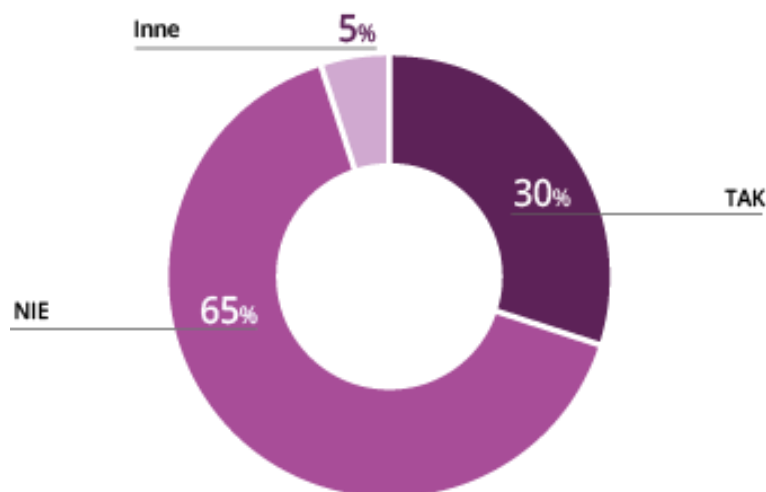
Niecała jedna czwarta (23%) uczelni-respondentów potwierdziła w badaniu, że współpraca z agencjami miała znaczący wpływ na wyniki rekrutacji zagranicznej. Trzecia część ankietowanych (32%) twierdzi, że taka współpraca nie wywarła wpływu na liczbę zrekrutowanych studentów, a 10% badanych uważają ją za mało istotną. Kolejne 35% uczelni nie współpracuje z agencjami wcale.

Wykres 25. Wynik rekrutacji a współpraca z agencjami.

1.3.6. Dodatkowe udogodnienia na potrzeby rekrutacji.

Tylko niecała jedna trzecia (30%) ankietowanych uczelni opracowała dodatkowe, specjalne udogodnienia zachęcające przyszłych studentów do podjęcia nauki. Zdecydowana większość – 65% nie widzi takiej potrzeby.

Wykres 26. Dodatkowe udogodnienia dla zagranicznych kandydatów na studia.

Wprowadzone dodatkowe rozwiązania można podzielić na trzy obszary:

- **udogodnienia finansowe:** obniżki czesnego, możliwość rozłożenia na raty, możliwość podjęcia bezpłatnych studiów w ramach dodatkowego konkursu;
- **udogodnienia procesu rekrutacyjnego:** elektroniczne składanie dokumentów, egzaminy wstępne w formie zdalnej;
- **udogodnienia formalne:** uelastycznienie terminów składania dokumentów, pomoc w kompletowaniu niezbędnych dokumentów.

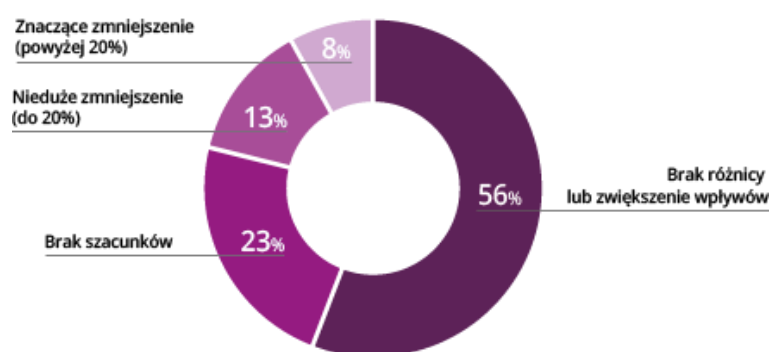
1.3.7. Wymiana studencka.

W dynamice wymiany studenckiej, jak tej w ramach programu Erasmus, tak i bilateralnej, pandemia także wywołała znaczące zmiany. Podsumowując odpowiedzi uczelni jednym zdaniem, można napisać: Poważny spadek mobilności. Sytuacje się różnią od „zmniejszenia” do „całkowitego ustania” mobilności w roku akademickim 2020/21. Uczelnie wskazują na lęk przed spędzaniem pandemii w obcym kraju oraz niechęć do udziału w wymianie podczas licznych restrykcji. Studentów zniechęcają także zajęcia odbywające się wyłącznie online, stąd często decydują się oni na przesunięcie wymiany w czasie. W niektórych przypadkach możliwe jest wprowadzenie możliwości realizacji mobilności w formie hybrydowej – *blended mobility*.

Największy spadek liczby przyjazdów widoczny jest wśród studentów z uniwersytetów pozaeuropejskich. Większość uniwersytetów rejestruje zainteresowanie przyjazdami Erasmus+ na stałym poziomie, ale ze względu na pandemię, nie są one realizowane. Przekładane w czasie wymiany, a także tęsknota za podróżami i zmęczenie pandemiczną rzeczywistością, zdaniem wielu przyczyni się do zwiększenia liczby mobilności po unormowaniu się sytuacji pandemicznej.

1.3.8. Wpływy finansowe z rekrutacji 2020/21.

Ponad połowa ankietowanych uczelni (56%) stwierdziła, że wpływy finansowe znacząco się nie różnią w stosunku do rekrutacji sprzed pandemii bądź są nawet większe. Sytuacja jest jednak inna dla nieco ponad 20% respondentów – w ich przypadku wpływy finansowe się zmniejszyły, przy czym 13% ogółu ankietowanych odnotowało nieduże zmniejszenie (do 20%), u kolejnych 8% wszystkich respondentów wpływy finansowe spadły o ponad 20%. Ciekawostką jest powtarzający się wątek braku szacunków w kwestiach finansowych – nie ma ich aż 23% uczelni.

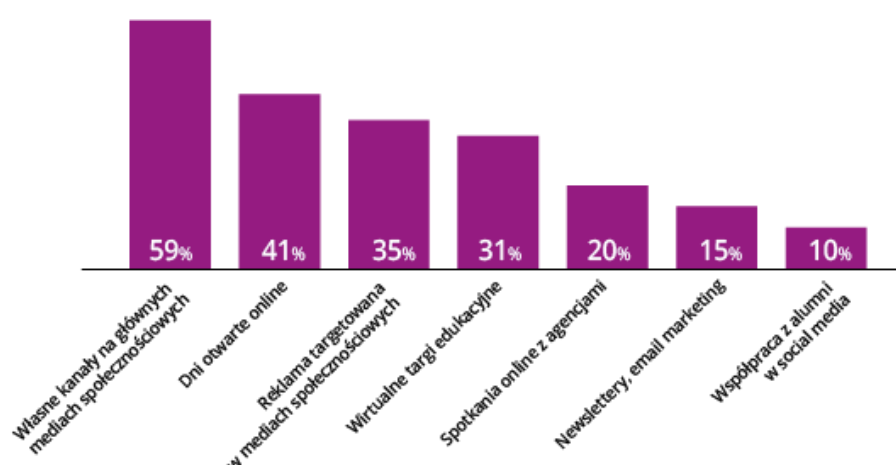
Wykres 27. Wpływy finansowe względem poprzedniego roku akademickiego.

1.3.9. Narzędzia promocyjno-marketingowe.

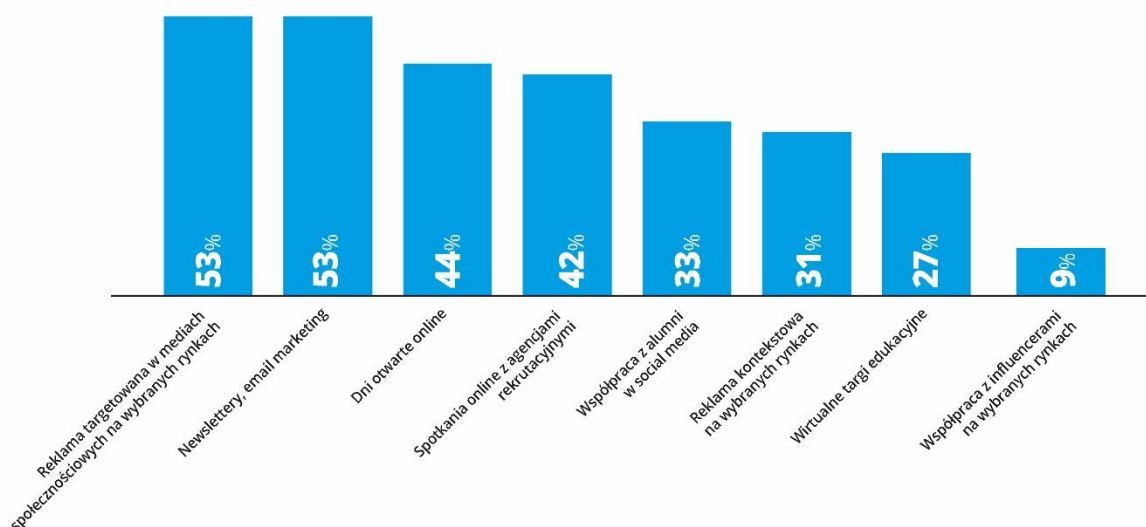
Wśród narzędzi promocyjno-marketingowych, wykorzystywanych przez uczelnie w czasie kampanii rekrutacyjnej 2020, największą łączną skuteczność uczestnicy badania przyznali własnym kanałom w głównych mediach społecznościowych oraz reklamie ukierunkowanej (targetowanej) – odpowiednio 59% i 35%. W porównaniu z badaniem z początku roku 2020, znacznie mniejszą popularnością cieszy się współpraca z alumni w mediach społecznościowych – spadek z 33% w poprzednim raporcie do 10% w aktualnym.

W ciągu ostatniego roku znacząco zmniejszyło się przekonanie o skuteczności Newsletterów i email marketingu – z 53% w maju 2020 do 15% wiosną 2021. Potwierdza to intuicyjne przekonanie osób zajmującym się marketingiem uczelnianym, że w czasie pandemii nastąpiło zauważalne i skądinąd w pełni usprawiedliwione zmęczenie nadmiarem narzędzi komunikacyjnych tego typu; zjawisko to często określane jest jako *Zoom fatigue*.

Stosunkowo wysoko na liście najskuteczniejszych narzędzi znajdują się za to dni otwarte online – 41% oraz wirtualne targi edukacyjne – 31% ankietowanych. Zarazem formułowane są opinie, że również ta forma może doznać „zmęczenia pandemicznego”, jeśli będzie stosowana zbyt długo i często.

Wykres 28. Wybór narzędzi promocyjno-marketingowych w rekrutacji zagranicznej.

Wykres 29. Najpopularniejsze narzędzia promocyjno-marketingowe w maju 2020
(wg raportu *Internacjonalizacja w czasach pandemii 2020*).

1.3.10. Targi edukacyjne online.

Wyjazdy promocyjno-rekrutacyjne były przed pandemią jednym z najpopularniejszych sposobów pozyskiwania przyszłych studentów i rozpoznania nowych rynków ekspansji zagranicznej. W dobie pandemii stały się one niemal niemożliwe do zrealizowania. Ale natura nie znosi próżni – w zamian niemal natychmiast pojawiły się nowe rozwiązania, umożliwiające kontakty międzyludzkie bez konieczności podróżowania.

Jak każde nowe narzędzie, targi wirtualne są stale dopracowywane. Jakie są oczekiwania uczelni względem tego „zastępnika” rekrutacyjnego?

Zdając sobie sprawę, że wirtualne targi edukacyjne są narzędziem, pozwalającym na szeroki zasięg geograficzny przy stosunkowo niskich kosztach, ankietowani przede wszystkim zwracają uwagę na konieczność przeprowadzenia długoterminowych i jakościowych kampanii promocyjnych poszczególnych wydarzeń, w celu zainteresowania nimi publiczności. Uczelnie oczekują kandydatów, dobrych rozwiązań technicznych oraz jakościowych statystyk i lead’ow po wydarzeniach:

- kandydaci: duża liczba, aktywni, sprofilowani;
- rozwiązania techniczne: intuicyjna platforma targowa, estetyczna i funkcjonalna, rozwiązania do rozmów z kandydatami przybliżone do rozmowy w rzeczywistości – kamera, „pokoje wirtualne”;
- statystyki: wejścia na wydarzenie, wejścia na poszczególne stoiska, śledzenie aktywności uczestników, dane kontaktowe.

A jak to się ma do obecnej rzeczywistości? Jak uczelnie oceniają skuteczność targów wirtualnych w stosunku do imprez stacjonarnych?

W wielkim skrócie – zdania są skrajnie podzielone. Około 2/3 ankietowanych uważa, że targi wirtualne w chwili obecnej są mniej skuteczne w porównaniu do imprez stacjonarnych, które zapewniają bardziej bezpośredni kontakt z kandydatami. Ważne tu wydaje się być także ogólne zmęczenie ludzi i młodzieży „życiem wirtualnym” przez co wolą bierne uczestnictwo w imprezach online, rzadziej podejmując interakcje. Dostępne obecnie rozwiązania do kontaktu na platformach targowych (czaty pisemne) także nie zachęcają do rozmów.

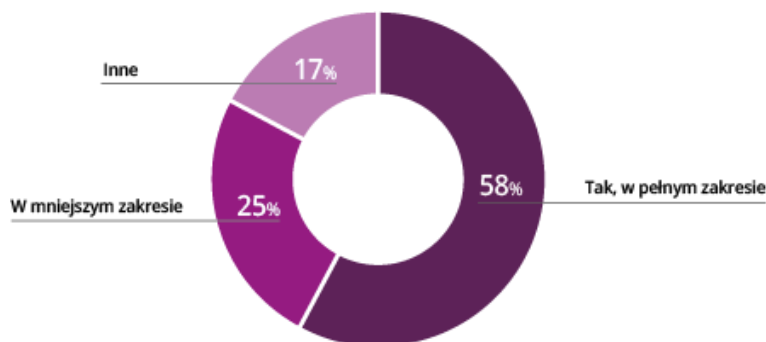
Z drugiej strony, około 1/3 ankietowanych twierdzi, że dzięki targom online udało im się dotrzeć do znacznie szerszych grup kandydatów, stąd ocena tego rozwiązania jest lepsza, niż imprez stacjonarnych. Zauważają oni także, że nawet po targach wirtualnych jest większy odzew ze strony kandydatów, którzy wzięli udział w imprezie. Materiały papierowe, dystrybuowane podczas targów tradycyjnych trafiały często do kosza, niszcząc przy tym wartościowe kontakty. Materiałów uczelni ściągniętych ze stoisk wirtualnych ludzie się tak łatwo nie pozbywają i wracają do nich częściej.

Osoby z obu grup przyznają jednak, że targi wirtualne są obecnie jedną z niewielu możliwości zaprezentowania oferty studiów uczelni na świecie. Wielu respondentów, niezależnie od obecnych odczuć uważa, że nadal jest za wcześnie na wnioski - trudno mówić o skuteczności targów, w momencie kiedy zarówno uczelnie, jak i organizatorzy, a także sami uczestnicy targów dopiero uczą się tej formy interakcji, a idealne wyobrażenie i oczekiwania na razie przerastają możliwości imprez online jako narzędzia promocji.

Powtarzają się także opinie, że najprawdopodobniej ta forma promocji zostanie z nami po zakończeniu pandemii jako uzupełnienie kontaktów bezpośrednich.

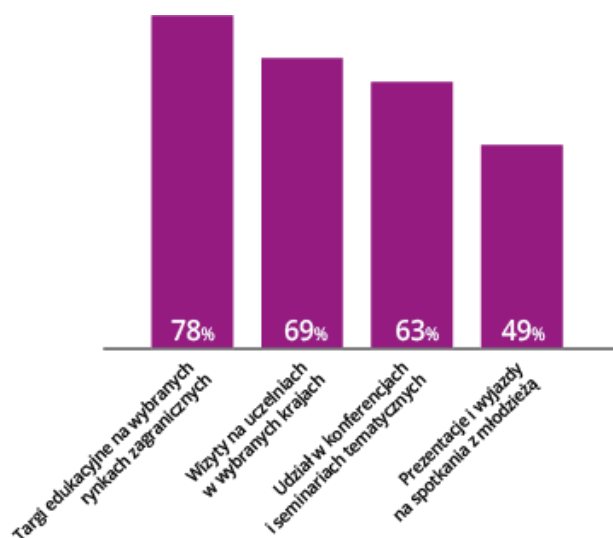
1.3.11. Powrót do stacjonarnych form rekrutacji.

Aż 58% ankietowanych uczelni zdecydowanie zamierza powrócić do wyjazdowo-stacjonarnych form rekrutacji zagranicznej po zniesieniu restrykcji pandemicznych w pełnym zakresie. Kolejne 25% respondentów zamierza powrócić do promocji *in situ* w mniejszym zakresie. Pozostała grupa uzależnia swoje decyzje od oceny sytuacji i planów strategicznych uczelni po pandemii. Generalnie, ten utrzymujący się stan tymczasowości stwarza określone problemy i napięcia w planowaniu kampanii marketingowo-rekrutacyjnych na kolejne lata.

Wykres 30. Planowanie powrotu do rekrutacji stacjonarnej.

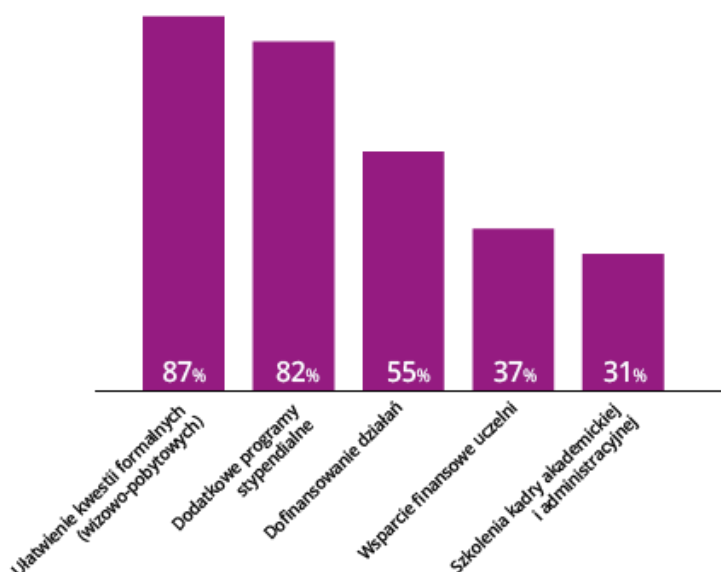
Wśród form zagranicznej promocji i rekrutacji stacjonarnej, do których uczelnie najbardziej chciałyby powrócić, największą popularnością cieszyłyby się targi edukacyjne na wybranych rynkach zagranicznych – 78% ankietowanych, drugie miejsce przypadło wizytom na uczelniach w wybranych krajach – 69%. Udział w konferencjach i seminariach tematycznych wybrałoby 63% respondentów. Stosunkowo najmniejszą popularność uzyskały prezentacje i wyjazdy na spotkania z młodzieżą szkolną – 49%.

Wykres 31. Preferowane formy promocji stacjonarnej.

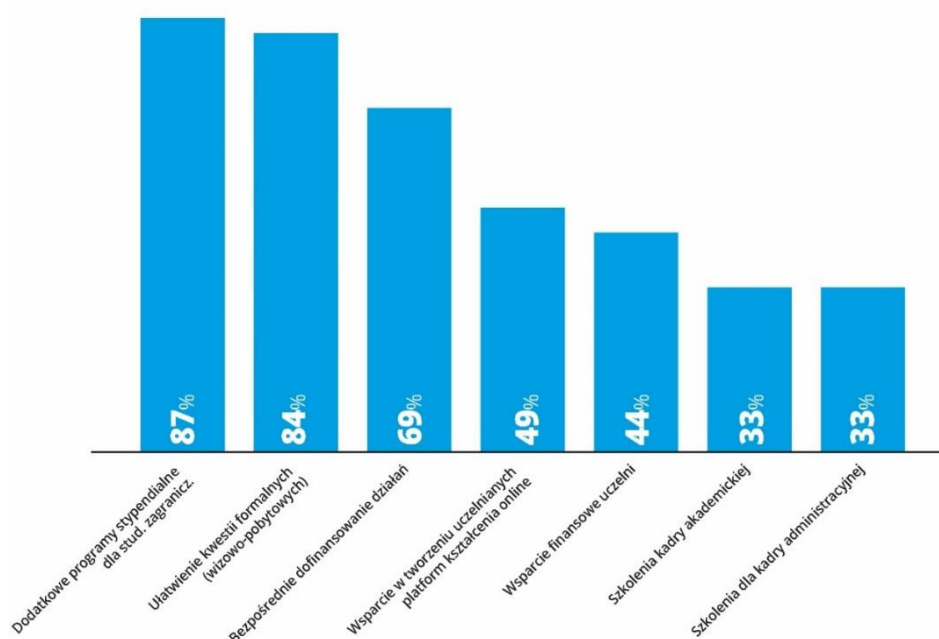
1.3.12. Pomoc instytucji państwowych.

Oczekiwania w stosunku do pomocy ze strony instytucji państwowych zasadniczo nie zmieniły się w ciągu roku pandemii - wciąż jest ta sama trójka rozwiązań-liderów, jak w raporcie majowym, z nieznaczną zmianą punktów procentowych. Najwięcej osób (87%) wskazało ułatwienie kwestii formalnych (wizowo-pobytowych) jako najbardziej pożądane wsparcie. Na drugim miejscu znalazły się dodatkowe programy stypendialne z wynikiem 82%. Trzecia pozycja – to dofinansowanie działań – 55%. Łącznie kwestie finansowe (dofinansowanie działań uczelni wraz z ogólnym wsparciem finansowym) zostały uznane za niezwykle istotne przez 92% ankietowanych. Zamykają listę najbardziej pożądanych rozwiązań pomocniczych szkolenia kadry akademickiej i administracyjnej.

Wykres 32. Pożądana pomoc ze strony państwa – maj 2021.

Rysunek 1. Najbardziej pożądana pomoc ze strony państwa – wg stanu na maj 2020 (wg raportu „Internacjonalizacja w czasach pandemii” 2020)

Wykres 33. Najbardziej pożądana pomoc ze strony państwa – wg stanu na maj 2020 (wg raportu *Internacjonalizacja w czasach pandemii 2020*).

1.3.13. Problemy i propozycje uczelni.

Podobnie jak w ubiegłym roku, propozycje własne uczelni dot. działań instytucji państwowych można podzielić na kilka bloków:

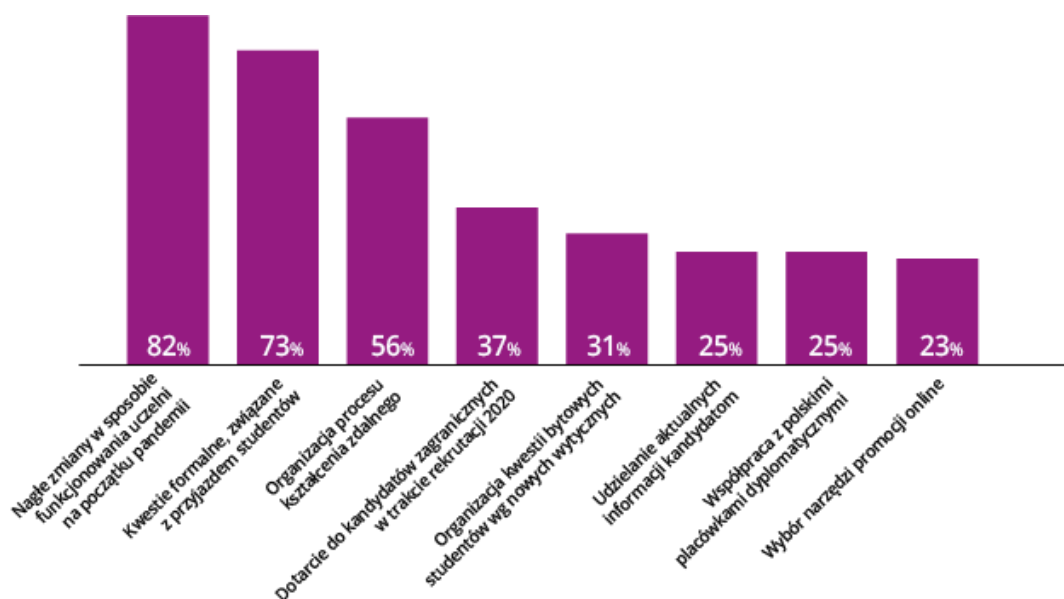
- **kwestie formalne (wizowo-pobytowe):** usprawnienie procedur wizowych dla studentów; utworzenie przejrzystych ekspresowych ścieżek wizowych we współpracy z uczelniami; dostosowanie procedur związanych z uznawaniem świadectw zagranicznych; ułatwienia związane z legalizacją pobytu; poprawa obsługi w urzędach ds. cudzoziemców, w tym formularze i decyzje w językach obcych;
- **wsparcie uczelni w procesie rekrutacji:** uruchomienie państwowej agencji, zajmującej się sprawami studentów zagranicznych w zakresie wspomaganie rekrutacji obcokrajowców na studia w Polsce, pomoc w sprawach pobytowych, załatwieniu niezbędnych formalności; informacje dla uczelni o zmianach przepisów prawa w tych zakresach; stworzenie wspólnego systemu rekrutacyjnego dla wszystkich uczelni; zmiany prawne na korzyść studentów zagranicznych;
- **wsparcie technologiczne i szkoleniowe:** wsparcie w tworzeniu uczelnianych systemów rekrutacji online; zakup brakującego sprzętu; szkolenia z najnowszych narzędzi i rozwiązań technologicznych dla kadry akademickiej i administracji;
- **kwestie wizerunkowe:** spójna międzynarodowa kampania wizerunkowa Polski; wsparcie finansowe w zakresie pozyskiwania akredytacji międzynarodowych; wsparcie w zakresie budowania relacji z absolwentami zagranicznymi
- **kwestie finansowe:** wsparcie działań uczelni, skierowanych na promocję zagraniczną; zwiększenie liczby programów stypendialnych dla studentów zagranicznych; objęcie

studentów zagranicznych bezpłatną opieką medyczną; zapomogi; baza niedrogich akademików; więcej konkursów grantowych;

- **dostosowania pandemiczne:** uwzględnienie kształcenia online w algorytmie naliczania dotacji; dostosowanie rozwiązań prawnych do panujących warunków pandemicznych; aktualne informacje na stronach instytucji rządowych o najnowszych restrykcjach w językach obcych; finansowanie testów wykrywających COVID-19 dla studentów zagranicznych; dostosowanie procedur formalnych i terminów do obecnych realiów; akceptowanie podpisów elektronicznych od cudzoziemców.

1.3.14. Największe wyzwania pandemiczne zdaniem uczelni.

Z punktu widzenia rekrutacji 2020/21 i utrzymania poziomu umiędzynarodowienia uczelni, zdecydowana większość ankietowanych wciąż najgorzej wspomina początki pandemii i konieczność wprowadzania nagłych zmian w sposobie funkcjonowania uczelni – tak odpowiedziało 82% ankietowanych. Z kolei 73% ankietowanych mówi o kwestiach formalnych, związanych z przyjazdem studentów. Organizacja procesu kształcenia zdalnego stanowiło wyzwanie dla 56% respondentów. Odpowiednio 37% i 23% mówi o trudnościach z dotarciem do kandydatów zagranicznych w trakcie rekrutacji 2020, a także dylematach związanych z wyborem narzędzi promocji online. Po 25% ankietowanych mieli problem z udzielaniem aktualnych informacji kandydatom oraz współpracą z polskimi placówkami dyplomatycznymi.

Wykres 34. Największe „wyzwania pandemiczne” dla uczelni.

1.3.15. Recepta uczelni na utrzymanie poziomu umiędzynarodowienia

Propozycje własne uczelni dot. działań skierowanych na utrzymanie poziomu umiędzynarodowienia można podzielić na kilka bloków:

- **zwiększone wysiłki promocyjne:** szersza promocja uczelni z wykorzystaniem nowoczesnych narzędzi i kanałów komunikacji; poprawa jakości własnych kanałów komunikacyjnych w języku angielskim (strony www, profile w mediach społecznościowych); rozbudowa wersji językowych portali uczelni; ekspansja promocyjna na nowe rynki zagraniczne; dywersyfikacja narodowości studentów zagranicznych – międzynarodowe środowisko studiowania;

- **wizerunek uczelni / prestiż:** zdobycie międzynarodowych akredytacji; udział i awansowanie w rankingach międzynarodowych; rozbudowa sieci partnerów międzynarodowych; wzbogacenie oferty edukacyjnej w podwójne dyplomy; zwiększenie liczby umów bilateralnych i rozbudowanie mobilności; szeroka współpraca z absolwentami zagranicznymi;
- **udogodnienia infrastrukturalne:** dostosowanie infrastruktury kampusu do potrzeb studentów zagranicznych; priorytet – bezpieczeństwo studentów; utworzenie specjalnych jednostek administracji do obsługi studentów i pracowników zza granicy;
- **jakość obsługi:** pozytywne nastawienie do studentów; skrócenie czasu rozpatrywania i załatwienia spraw; sprawność w działaniu; minimum formalności;
- **dostosowanie do realiów pandemicznych:** sprawność w działaniu i szybka, elastyczna reakcja; ułatwienie procesu rekrutacji poprzez elektroniczny obieg dokumentów i powszechna digitalizację; dostosowanie kompetencji kadry dydaktycznej – dydaktyka cyfrowa;
- **udogodnienia dla studentów:** systemy stypendialne; digitalizacja procesów obsługi studentów; otwarcie na indywidualne potrzeby;
- **uatrakcyjnienie oferty dydaktycznej w językach obcych:** oferta odpowiadająca potrzebom współczesnego świata; wysoki poziom dydaktyki; rozszerzenie oferty o liczne kursy krótkoterminowe, kursy online i indywidualne; dodatkowe kursy językowe dla kandydatów zza granicy.

2. Główne rynki światowe – sytuacja w zakresie internacjonalizacji.

2.1. Umieźdzynarodowienie na świecie – rok przejściowy.

Pandemia sprawiła, że mobilność studentów zagranicznych na całym świecie stanęła pod znakiem zapytania. Po pierwszej fali epidemii część studentów pozostała w swoich krajach, część wróciła do kraju docelowego studiów. Podczas jesiennego semestru większość studentów europejskich uczelni w dalszym ciągu uczestniczyła w zajęciach online. Niektóre przyjęły system hybrydowy.

Wobec zaistniałej sytuacji uczelnie podjęły szereg aktywności mających na celu pomoc finansową i psychologiczną swoim studentom przy wsparciu rządu. Podjęły również działania marketingowe mające na celu przyciągnięcie możliwie jak największej liczby studentów w nowym roku akademickim. W większości krajów nastąpił spadek liczby studentów zagranicznych, ale pojawiły się i takie, które odnotowały wzrost, co napawa lekkim optymizmem na przyszłość.

Kiedy ponad rok temu w gościnnej Politechnice Łódzkiej spotykaliśmy się na konferencji „Studenci zagraniczni w Polsce” spoglądaliśmy z optymizmem na postępy w umiędzynarodowieniu polskiego szkolnictwa wyższego. Wprawdzie nad Wuhan wisały już czarne chmury pandemii, ale nie wiedzieliśmy jak szybko do nas dotrą i jak będą groźne. Europa i reszta świata podobnie jeszcze uważała, że nowy wirus to chińska sprawa.

Otrzeźwienie nadeszło zaskakująco szybko a w ślad za nim lock down, zawieszenie lotów i ograniczenie podróży. Uczelnie zajęły się organizowaniem nauki w trybie zdalnym i pomocą tym zagranicznym studentom, którzy nie wyjechali do swoich krajów. Uczelnie skupiały się na tym by dotrwać do lata z nadzieją, że jesienią będzie, jeśli nie normalnie, to przynajmniej normalniej. W kwietniu 2020 roku, Bryan Alexander, ekspert edukacyjny z Georgetown University przedstawiał trzy możliwe scenariusze, w zależności od rozwoju sytuacji związanej z COVID-19. Pierwszy scenariusz zakładał, że na jesieni wszystko wróci do normy, drugi, że pandemia będzie trwać, trzeci przewidywał, że sytuacja będzie rozwijać się po sinusoidzie. Kraje, w zależności od danych epidemiologicznych, przechodzić będą ze stanu zamknięcia do otwarcia i ewentualnego ponownego zamknięcia. Spowoduje to, że na rynku – także edukacyjnym – panować będzie chaos.

Rozglądając się, rok później po świecie, możemy śmiało stwierdzić, że sprawdza się niestety ten ostatni, przejściowy scenariusz. Pandemia w szczególności odbiła się negatywnie na umiędzynarodowieniu, które z samej definicji oparte jest na mobilności.

2.2. Sytuacja na uczelniach w okresie pandemii.

Jeszcze rok temu (według danych UNESCO) szacowano, że zamknięcie instytucji edukacyjnych z powodu pandemii dotknie około połowy uczniów na całym świecie – czyli ok. 890 milionów w 114 krajach¹. Według tego samego źródła 160 krajów zamknęło uczelnie na szczeblu krajowym, co wpłynęło na ponad 87% światowej populacji studentów szkół wyższych! Tymczasem realne dane pokazały, że rzeczywistość była jeszcze gorsza. Według raportu z 6 kwietnia 2020 r. w 188 krajach aż 1 miliard 576 milionów uczniów zostało dotkniętych skutkami pandemii na wszystkich poziomach edukacji. W rezultacie konieczne było natychmiastowe wdrożenie metod nauczania i uczenia się online, ze szczególnym naciskiem na utrzymanie standardów procesu dydaktycznego, które

¹ F.J.D.O. Araújo, L.S.A. de Lima, P.I.M. Cidade, i in. *Impact Of Sars-Cov-2 And Its Reverberation In Global Higher Education And Mental Health* “Psychiatry Research” Vol. 288, June 2020, Article number 112977.

spełniałby potrzeby zarówno kadry akademickiej, jak i uczących się². Rok 2021 częściowo pogłębił ten proces, co wymusiło gwałtowne przyspieszenie procesu adaptacji nowych, cyfrowych metod komunikacji. Zdecydowana większość uczelni nie była do tego przygotowana³. W chwili obecnej (dane na 22 IV 2021⁴) UNESCO raportuje, że zamknięte są całkowicie systemy edukacyjne w 27 krajach. Polska jest określana jako kraj „częściowo zamknięty”, a skutki obostrzeń pandemicznych dotyczą w naszym kraju prawie 4 mln. osób uczących się.

Skutkiem oddziaływania obostrzeń pandemicznych było gwałtowne zachwianie rutyną codziennej pracy uczelni na całym świecie. Pojawiają się już badania wskazujące na negatywne skutki tego procesu. Badania socjologiczne przeprowadzone w Hiszpanii⁵ w trakcie pierwszej fazy pandemii pokazały, że 90% studentów preferuje nauczanie bezpośrednie, a 80% uważa, że ich uczelnia nie potrafiła sprostać sytuacji kryzysowej. Zdecydowana większość badanych uważała, że nauczyli się mniej, i że wpłynie to na ich wyniki w nauce, co przełoży się na trudności ze znalezieniem pracy. Ponad połowa studentów miała bliską styczność z koronawirusem (sami chorowali lub choroba dotknęła ich bliskich) i odczuwa brak zrozumienia po stronie uczelni. Autorzy tego opracowania stawiają tezę, że uczelnie słabo zorganizowały komunikację instytucjonalną podczas pandemii w komunikacji ze studentami. Do podobnych wniosków doszli badacze chińscy⁶, którzy porównywali efekty nauczania bezpośredniego (*face-to-face*, FF) i w nauczaniu na odległość (*distance learning*, DL). Wyniki badań porównawczych dla dwóch grup studentów medycyny pokazały, że średni wynik całkowity dla grupy DL wyniósł 37,5 ($\pm 4,6$), czyli był znacznie niższy niż w grupie FF – 39,0 ($\pm 4,4$). Studenci z grupy DL mieli znacznie niższe wyniki we wszystkich pięciu obszarach procesu uczenia się, którymi są: aktywne uczestnictwo, komunikacja w zespole, przygotowanie doświadczeń/lektur, krytyczne myślenie i umiejętności grupowe. Do podobnych wniosków doszli również badacze z Uniwersytetu w Granadzie⁷, co potwierdza globalny charakter zaobserwowanych procesów.

Pojawiły się jednak również opinie wskazujące na pozytywne aspekty tej rewolucji akademickiej. Przykładowo analiza przeprowadzona w Uniwersytecie Technicznym w Tallinie wykazała, że co prawda przejście do nauczania zdalnego było bardzo utrudnione zarówno przez brak rozwiązań technologicznych (np. zdalne korzystanie z laboratoriów), jak i niewystarczające umiejętności kadry akademickiej (tzn. zarówno wiedza o oprogramowaniu jak i chęć przystosowania się), to jednak ta wyjątkowa i (miejmy nadzieję unikatowa) sytuacja pozwoliła przeanalizować zarówno instytucjonalną, technologiczną, jak i osobistą gotowość do przystosowania się do szybkich zmian w praktyce dydaktycznej. To dobry przykład poszukiwania w każdej – nawet tragicznej – sytuacji elementów pozytywnych.

² Por. Z. Armoed *The Covid-19 Pandemic: Online Teaching and Learning at Higher Education Institutes* “IOP Conference Series: Earth and Environmental Science” Vol. 654, Issue 1, 18 February 2021, Article number 012026.

³ I. Annus *Transition from Classroom Teaching to E-learning in a Blink of an Eye* “Advances in Intelligent Systems and Computing” 2021, 1329, pp. 797-807.

⁴ Za stronę UNESCO: <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse> [dostęp 23.04.2021].

⁵ F.G. Villa, J.D.U. Litago, A. Sánchez-Fdez *Perceptions and expectations in the university students from adaptation to the virtual teaching triggered by the covid-19 pandemic* [Percepciones y expectativas en el alumnado universitario a partir de la adaptación a la enseñanza no presencial motivada por la pandemia de COVID-19] “Revista Latina de Comunicación Social” 2020(78), pp. 99-119.

⁶ C.-C. Foo, B. Cheung, K.-M. Chu *A comparative study regarding distance learning and the conventional face-to-face approach conducted problem-based learning tutorial during the COVID-19 pandemic* “BMC Medical Education” Vol. 21, Issue 1, December 2021, Article number 141.

⁷ C.T. Martín, C. Acal, M.E. Á.C.M. Honrani, Estrada *Impact on the virtual learning environment due to covid-19* “Sustainability” (Switzerland) Vol. 13, Issue 2, 2 January 2021, Article number 582, pp. 1-16.

Receptę na dostosowanie się do kryzysowej pandemicznej sytuacji przedstawiły już jesienią 2020 roku uniwersytety Azji Wschodniej i Południowo-wschodniej⁸. Kluczem do szybkiego opanowania kryzysu było tam regulowane centralnie podejście do szkolnictwa wyższego, z zamknięciem całego systemu, regulacją i ponownym otwarciem oraz wyraźnym oddzieleniem kształcenia w trybie offline od faz kształcenia hybrydowego i online. Choć wiele uniwersytetów nie miało przygotowanych odpowiednich protokołów na wypadek katastrofy, miało problemy z infrastrukturą IT, potrzebowało dużych funduszy na wprowadzenie nowych reżimów higieny i na naukę online, to jednak uniwersytety nałożyły kwarantannę na studentów zagranicznych, zablokowały wszystkie podróże poza niezbędnymi pracownikami akademickimi i zakazały masowych zgromadzeń. Poszczególne rządy wahały się przed przeniesieniem zajęć w tryb online z powodu obaw o równy dostęp cyfrowy, ale dodatkowe wsparcie dla studentów w zdobywaniu abonamentów online, dostępu do szerokopasmowego Internetu i urządzeń cyfrowych okazało się nieocenione i przyniosło sukces.

Instytucje akademickie w Japonii również przeniosły większość swoich aktywności w tryb online, nie tylko jako platformę do nauczania i uczenia się, ale także jako pomoc w poszukiwaniu pracy swoich nowych absolwentów. 92% procent studentów ostatniego roku odbyło rozmowy kwalifikacyjne online, a ponad 80% procent odbyło także staże lub seminaria zawodowe w trybie online lub w modelu hybrydowym.

Pozytywnym skutkiem katastrofy pandemicznej w Chinach okazało się z kolei to, że szybkie przejście Chin na nauczanie online zaowocowało udostępnieniem znacznie większej liczby zasobów cyfrowych różnym instytucjom i społeczeństwu. Niektóre seminaria internetowe prowadzone przez prestiżowe uniwersytety przyciągały do 3 milionów widzów publicznych, wywierając silny wpływ na społeczeństwo. Niektóre najlepsze szkoły (jak np. pekiński Uniwersytet Tsinghua) zapewniały bezpłatny dostęp do swoich zasobów i zajęć innym instytucjom, dzięki czemu studenci z dwóch różnych uniwersytetów mogli uczęszczać na te same zajęcia w tym samym czasie. Kryzys zmusił sektor akademicki do ponownego przemyślenia roli i działań uniwersytetów dla dobra publicznego i stanowił swoistą rewolucję, która zmieniła postrzeganie uczenia się online wśród chińskich nauczycieli, z których większość nigdy wcześniej nie uczyła w tym trybie.

2.3. Wyniki rekrutacji studentów zagranicznych na świecie – działania wspierające.

W ciekawym artykule z 17 lutego 2021 *Is Europe ready for a post-crisis online reform project?* Michael Gaebel⁹ omawia wyniki ankiety, która przeprowadzona została w połowie 2020 roku wśród uniwersytetów europejskich i porównuje ją z danymi z roku 2014. Wynika z tego zestawienia, że korzystanie z cyfrowego uczenia się i nauczania stało się bardziej powszechne i sprawniej prowadzone. Jak twierdzi autor „Dzisiaj nie chodzi już o to, czy, ale jak i w jakim celu należy je wykorzystywać”. Władze uczelni europejskich przekonane są do korzyści, jakie przynosi wirtualna edukacja (80%) oraz zmiany i innowacje metod nauczania (89%). Większość instytucji uważa również, że studenci (73%) i – w mniejszym stopniu – pracownicy (62%) reagują na te zmiany pozytywnie.

Rozchwianiu, a właściwie demontażowi, uległ system studiów zagranicznych. Brytyjski rynek edukacji akademickiej (największy w Europie) nie uderza co prawda w tony alarmistyczne, ale dane z składanych podań wizowych wskazują, że liczba chcących fizycznie przyjechać z Chin (głównego eksportera studentów do Wielkiej Brytanii) dramatycznie się obniża. Prognozuje się, że w nieodległej przyszłości różnica między studentami zagranicznymi przebywającymi w kampusie uczelni, a

⁸ J. Lau [Asian universities offer lessons to West in Covid response...](https://www.timeshighereducation.com/opinion/asia-ready-post-crisis-online-reform-project) „www.timeshighereducation.com” September 17, 2020.

⁹ <https://www.timeshighereducation.com/opinion/europe-ready-post-crisis-online-reform-project> [dostęp 23.04.2021].

studentami z zagranicy (w systemie zdalnego nauczania) zniknie?. Mogą mieć na to również wpływ próby ograniczenia podróży jako sposobu na złagodzenie zmian klimatycznych¹⁰. Poniższe uwagi stanowią kontynuację i uaktualnienie informacji zawartych w pierwszym raporcie przygotowanym w ramach projektu *Study in Poland* pt. *INTERNACJONALIZACJA w czasach pandemii*¹¹.

2.3.1. USA

Na szczególną uwagę zasługuje sytuacja w Stanach Zjednoczonych, które wracają jako najważniejszy gracz na świecie na polu internacjonalizacji. Dzieje się tak nie tylko z racji prowadzonej na niespotykaną skalę akcji szczepień rokującej szybki powrót do normalności. Istotną rolę odgrywa również polityka. W ciągu dziesięciolecia 2006-2016 liczba zagranicznych studentów zwiększyła się o ponad 80% osiągając, a nawet przekraczając, milion. Klimat dla umiędzynarodowienia zmienił się za prezydentury Donalda Trumpa. W czasie jego czteroletnich rządów liczba zagranicznych studentów w USA spadła o 8%. Skorzystała na tym konkurencja – Australia i Kanada. Już początek rządów nowej administracji kierowanej przez prezydenta Joe Bidena wskazuje na to, że nie tylko usunięte zostaną bariery, ale że nowe władze zrobią wiele by szybko otworzyć drzwi przymknięte za prezydentury Trumpa.

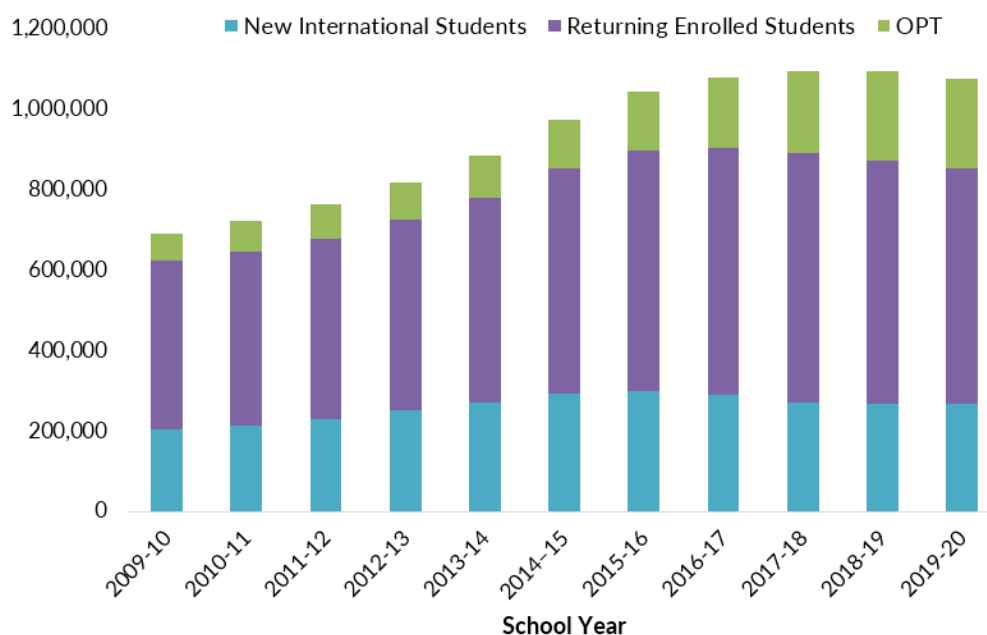
Dla Amerykanów, podobnie zresztą jak i Brytyjczyków i Australijczyków, studenci zagraniczni to z jednej strony ważna gospodarczo gałąź eksportu, a z drugiej źródło utalentowanej siły roboczej. Według NAFSA studenci zagraniczni w roku akademickim 2019/20 (mimo spadku o 1,8 mld dol. w stosunku do roku poprzedniego) wnieśli do amerykańskiej gospodarki 38,7 miliardów dolarów tworząc 416.996 miejsc pracy. Pandemia wiele kosztowała; liczba studentów zagranicznych w USA na jesieni 2020 była o 16% niższa od tej na jesieni 2019. Najlepszą ilustracją, jak istotne znaczenie ma umiędzynarodowienie jako źródło talentów niech świadczy fakt, że wszyscy trzej zwycięscy Nagrody Nobla w 1916 r. prowadzący badania na amerykańskich uniwersytetach urodzili się za granicą.

Niepokojące dane pochodzące ze Stanów Zjednoczonych potwierdzają dane innych instytucji federalnych. Według Institute of International Education (IIE) w wyniku pandemii liczba studentów zagranicznych rozpoczynających studia – czy to na kampusie, czy zdalnie – spadła o ponad 40%. W roku akademickim 2018/19 na uczelniach amerykańskich kształciło się ponad 1,1 mln studentów zagranicznych. Połowa z nich pochodziła z Chin i Indii. Według danych Migration Policy Institute (MPI) liczba ta spadła w roku akademickim 2019/2020 o około 20 000. Do głównych czynników tego spadku należały: rosnące koszty edukacji akademickiej w USA, opóźnienia i odmowy wiz studenckich, niechętna imigrantom polityka prezydenta Trumpa oraz rozszerzone możliwości studiowania w innych krajach. W rezultacie jesienią 2020 roku liczba studiujących w USA (zarówno przebywających tam jak i tych studiujących zdalnie) spadła o 16%¹². Sprawdziły się pesymistyczne prognozy o znaczącym spadku liczby studentów zagranicznych – liczba nowych studentów zagranicznych spadła o 43 procent, częściowo z powodu odroczenia studiów. Co piąty obcokrajowiec studiuje obecnie w USA przebywając we własnym kraju. Zatrzymanie tendencji wzrostowej studiujących w USA wyraźnie widać na poniższym diagramie:

¹⁰ S. Baker *Higher education and the pandemic: key trends to watch in 2021*; <https://www.timeshighereducation.com/news/higher-education-and-pandemic-key-trends-watch-2021> [dostęp 21.04.2021].

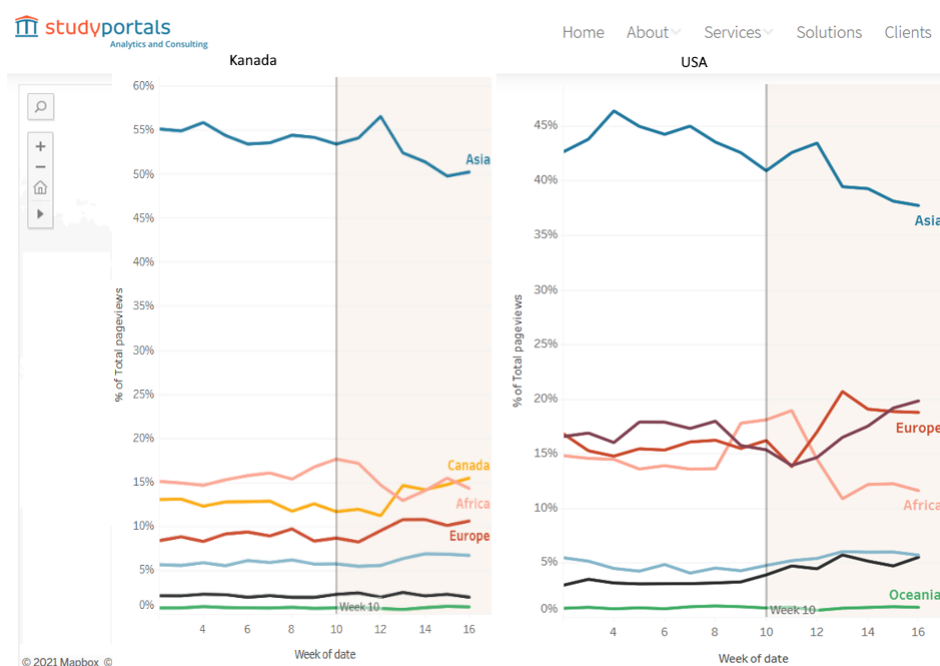
¹¹ <https://perspektywy.pl/raport/#page1>

¹² Por. E. Israel, J. Batalova *International Students in the United States* 14 | 2021 <https://www.migrationpolicy.org/article/international-students-united-states-2020> [dostęp 22.04.2021].

Wykres 35. Liczba studentów zagranicznych - według danych IIE z 11 I 20, *Enrollment Trends: International Student Data*. Optional Practical Training (OPT) - opcjonalne praktyki oznaczają grupę, która zgłosiła przerwę w studiach formalnie w celu odbycia praktyk zawodowych.

Do podobnych wniosków dojdziemy analizując ruch na stronach internetowych amerykańskich uczelni z różnych kontynentów w zestawieniu 2019 do 2020 roku, co analizuje StudyPortals (<https://act.studyportals.com/covid-19-dashboard-access/dashboard/>). Wyraźnie widać tendencję spadkową zainteresowania Azjatów uczelniami amerykańskimi i powolny wzrost zainteresowania studiami w USA ze strony potencjalnych studentów europejskich. Na poniższym wykresie przedstawiono również analogiczne dane z Kanady – wyraźny jest mniejszy spadek zainteresowania Azjatów uczelniami kanadyjskimi.

Wykres 36. Ruch na stronach internetowych amerykańskich uczelni z różnych kontynentów w zestawieniu 2019 do 2020 roku, według StudyPortals.com.

2.3.2. Kanada

By zrozumieć jak ważne jest w Kanadzie zagadnienie studentów zagranicznych przytoczyć należy kilka faktów ekonomicznych. 147 kanadyjskich uniwersytetów publicznych wydało w roku akademickim 2018/2019 prawie 30 miliardów dolarów – podobnie jak w roku poprzednim. Przychody wzrosły o 3,1% do 30,7 mld USD, ale czesne od studentów zagranicznych stanowiło ponad jedną trzecią czesnego otrzymanego przez kanadyjskie uniwersytety w 2018/2019. Ze względu na pandemię szacuje się, że instytucje akademickie staną w obliczu potencjalnych strat w wysokości od 377 mln USD (-0,8%) do 3,4 mld USD (-7,5%) w obecnym roku akademickim 2020/2021 – w zależności od scenariusza. Uniwersytety kanadyjskie w ostatniej dekadzie uzależniły się od czesnego jako źródła dochodów, bowiem wartość tego segmentu budżetu wzrosła w tej dekadzie o ok. 1/3 (z 6,9 mld do 9,0 mld USD). Ważnym elementem tych szacunków stała się rosnąca liczba studentów zagranicznych, którzy płacą znacznie wyższe czesne niż studenci krajowi i stanowią coraz większy odsetek studentów w Kanadzie. W omawianym okresie odsetek studentów zagranicznych wzrósł z 7,9% ogółu studentów do 14,7%, przynosząc wpływy stanowiące 40% ogółu wpłat z czesnego – w wartościach bezwzględnych ok. 4 mld USD rocznie. Załamanie się rynku studentów zagranicznych związane z pandemią postawiło wiele uczelni kanadyjskich w obliczu bankructwa.

Rząd kanadyjski – wspólnie ze środowiskiem akademickim – opracował różne scenariusze reagowania na ekonomiczne efekty pandemii. Scenariusze prognoz, oparte na trendach wynikających z aplikacji wizowych, pokazują że kanadyjskie uniwersytety mogą stracić od 377 mln USD (czyli 0,8% prognozowanych przychodów) do 3,4 mld USD (czyli 7,5% prognozowanych przychodów) w roku akademickim 2020/2021, w zależności od zmniejszenia liczby rekrutacji studentów zagranicznych i wynikającej z tego utraty czesnego (i to bez uwzględnienia inflacji!). Ten pesymistyczny obraz w rzeczywistości okaże się jeszcze gorszy, bowiem pandemia wpłynie na inne źródła przychodów uczelni, takie jak dochody z usług dodatkowych (księgarnie, stołówki i akademiki) oraz dochody z inwestycji. Dochody te, które stanowią około 8% całkowitych dochodów uczelni, nie są co prawda bezpośrednio związane z wpływami z czesnego, ale są zależne od obecności studentów w obiektach uniwersyteckich.

Z tych właśnie powodów rząd Kanady 12 lutego 2021 roku podjął działania zachęcające studentów do przyjazdu do Kanady oferując otwarte pozwolenia na pracę dla byłych studentów zagranicznych. Studia ukończone poza Kanadą będą uznawane jako pozwalające na otrzymanie PGWP (*post-graduation work permit*), także dla studentów zagranicznych, którzy studiowali online. Rząd poczynił też wysiłki, aby zachęcić studentów zagranicznych do osiedlenia się na stałe w Kanadzie. Ponad 58 000 absolwentów z powodzeniem złożyło wnioski o imigrację na stałe w 2019 r., a ich decyzje o pozostaniu w Kanadzie pomogą w przewyższeniu wyzwań demograficznych. By zapobiec spodziewanemu spadkowi liczby studentów zagranicznych w roku bieżącym o ok. 1/5 ostatnio (01.04.2021) ukazał się na stronie „The PIE News” artykuł-apel *Canada: government action needed to support int'l students* autorstwa Willa Notta¹³, zaczynający się od słów „Według nowego raportu rząd kanadyjski musi podjąć działania wspierające studentów zagranicznych, którzy zostali dotknięci przez Covid-19, jeśli kraj ma z nich skorzystać jako źródło siły roboczej.” Obok różnych argumentów natury społecznej i demograficznej autor przekonuje, że ekonomiczne wsparcie studentów zagranicznych jest konieczne. Ocena wpływu ekonomicznego zaniechanie działania w tym obszarze (przeprowadzona przez Northern Policy Institute) szacuje, że 20% spadek liczby studentów zagranicznych w instytucjach policealnych w samym północnym Ontario spowodowałby utratę

¹³ W. Nott [Canada: government action needed to support int'l students](#) Apr 1, 2021 “The PIE News. News and business analysis for Professionals in International Education”.

dochodów z czesnego w wysokości 23 mln USD i szacunkową stratę 20 mln USD w postaci wpłat na rzecz lokalnych społeczności w formie usług dodatkowych. To rzeczowe podejście Kanadyjczyków do kwestii otwarcia swoich uczelni na studentów międzynarodowych jest warte naśladowania.

2.3.3. Australia

Nie ma chyba kraju, którego szkolnictwo wyższe ucierpiało by bardziej niż Australia. W roku 2019 na australijskich uczelniach studiowało 442.000 zagranicznych studentów, w tym roku jest ich prawie o połowę mniej. Dla 25 milionowego kraju blisko półmilionowa rzesza zagranicznych studentów stanowiła niezwykle istotne źródło finansowania uczelni.

Pośród szeregu artykułów, które dotyczą sytuacji w Australii większość koncentruje się na kwestiach ekonomicznych. Australia, która była olbrzymim hubem edukacyjnym w ostatnich dekadach poprzez praktyczne zamknięcie granic traci wielu studentów i – co za tym idzie – pieniądze i miejsca pracy¹⁴. Według australijskich szacunków należy się spodziewać utraty miejsc pracy dla ok. 17 000 osób merytorycznych zatrudnionych w sektorze HEI. Prognoza ta niestety się sprawdza. Mówi się też o kryzysie finansowym, którego skutki odczuwane będą jeszcze przez ponad 10 lat – przy założeniu, że pandemia zostanie opanowana w roku bieżącym.

Nie pomaga tu nawet stosowane na szeroką skalę uczelnie zdalne, bowiem studenci australijscy zwracają uwagę na obniżenie poziomu nauczania spowodowane brakiem kontaktu bezpośredniego z wykładowcą oraz braku dostępu do infrastruktury akademickiej (biblioteki, laboratoria, campus). W tej sytuacji spodziewać się należy znaczącego zmniejszenia aktywności oraz strat finansowych w tym ważnym dla gospodarki australijskiej sektorze. Edukacja była dotychczas trzecim w kolejności towarem eksportowym, który przyniósł australijskiej gospodarce 37 mld dolarów australijskich w roku fiskalnym 2018/19. Stanowiło to 40% całego eksportu usług. *Universities Australia* twierdzi, że w wyniku pandemii utraconych zostanie do 21.000 miejsc pracy w szkolnictwie wyższym oraz 14,5 miliarda USD z dochodów z internacjonalizacji. W 2019 roku w Australii studiowało ponad 720 tys. cudzoziemców. Niewiele wskazuje na to, żeby sytuacja miała się poprawić. Dramatycznie, bo aż o 80% zmniejszyła się liczba studentów z Indii. Spektakularnie zmniejszyła się też liczba studentów z Chin; na co wpływ ma nie tylko pandemia, ale też rosnące napięcie polityczne między Australią i Chinami. A z tych dwóch krajów rekrutowało się wcześniej aż 55% zagranicznych studentów w Australii.

Taka sytuacja wynika z faktu, że (jak twierdzi John Ross w artykule opublikowanym w listopadzie 2020 roku¹⁵) 51% zagranicznych studentów z największego rynku australijskiego uczy się teraz zdalnie ze swojej ojczyzny, ponieważ transformacja edukacji międzynarodowej w wyniku pandemii przechodzi kolejny kamień milowy. Jest to wyraźny wzrost, bowiem w maju, według danych pochodzących z Departamentu Spraw Wewnętrznych sytuacja ta dotyczyła tylko 39% chińskich studentów. W wyniku zarządzenia ostrego reżimu granicznego liczba studentów zagranicznych z Chin w Australii spadła o około 84 000, czyli o jedną szóstą. Jednak ich strata została częściowo skompensowana przez wzrost liczby studentów z innych krajów, których liczba wzrosła w tym czasie o ponad 15 000. Spadła też liczba chętnych obcokrajowców do zapisów na studia w Australii (przykładowo w Uniwersytecie Sydney o 3,6% w stosunku do – już zredukowanych – założeń).

¹⁴ Por. Przykładowo artykuły z "timeshighereducation.com": [Australian language colleges and education agencies 'collapsing'](#); [Remote learning hits Australian student satisfaction](#); [Australian universities in 'deep trouble' as borders stay closed](#); [Pandemic 'cost Australian universities more than 17,000 staff'](#) [dostęp 22.04.2021].

¹⁵ J. Ross [Most of Australia's Chinese students now studying remotely](#) [dostęp 24.04.2021].

Guie Hartney, Minister edukacji wytykał uczelniom, że nie starają się szukać potencjalnych kandydatów na innych rynkach by zmniejszyć uzależnienia od tych dwóch kierunków. Wydawało się, że takim naturalnym rynkiem dla australijskiego szkolnictwa będzie Ameryka łacińska. Brazylia czy Columbia z wielosetmilionową ludnością są w światowej czołówce, jeśli chodzi o zainteresowanie nauką angielskiego i szkoleniem zawodowym. Co z tego, skoro 90% kandydatów zainteresowana jest nauką głównie w USA i ewentualnie w Kanadzie, dodatkowo z racji słabej znajomości angielskiego a także dużej odległości i wysokich kosztów nie są to kandydaci, którzy by mogli w znaczący sposób poprawić sytuację australijskich uczelni. Australijskie środowisko akademickie ma jednak nadzieję, że po ujarzmieniu pandemii Covid-19 Australia może spodziewać się premii za sprawne poradzenie sobie z tą plagą i zdecydowane odwrócenie trendu spadkowego.

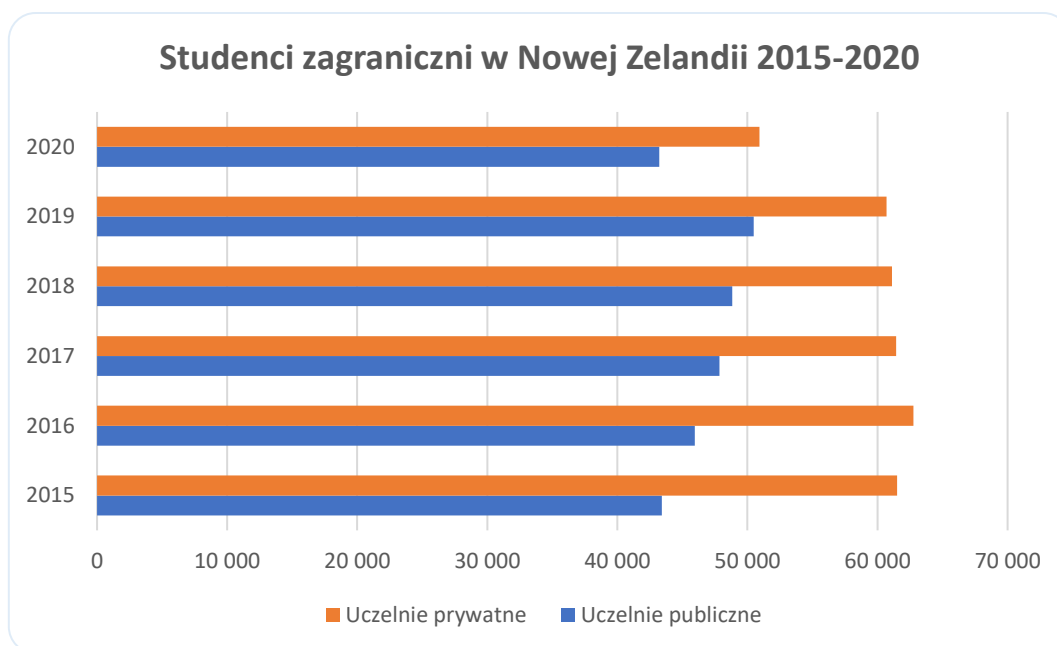
2.3.4. Nowa Zelandia

W Nowej Zelandii pełny lockdown wprowadzono 25 III 2020. Trwał on do 8 czerwca, kiedy wszystkie ograniczenia zostały zniesione, i stwierdzono, że coronavirus został skutecznie wyeliminowany z kraju. Działania rządu Nowej Zelandii w kwietniu i maju stanowiły jedną z najsurowszych blokad na świecie. Sytuacja w Nowej Zelandii była więc zbliżona do sytuacji australijskiej. Jak twierdzą badacze z Uniwersytetu Waikato¹⁶ choć samo przejście na naukę online dla studentów szkół wyższych było uciążliwe, to studenci dość dobrze poradzi sobie z tymi utrudnieniami generalnie byli zadowoleni z reakcji swoich wykładowców i instytucji. Jednak wielu studentów zauważało negatywny wpływ stosowania wirtualnych zajęć na poziom studiów. W szczególności najbardziej ucierpeli studenci o niskich zasobach finansowych. Często podnoszonym problemem były również kłopoty psychologiczne i negatywne emocje wynikające z braku zajęć grupowych i wzajemnych kontaktów. Omawiany artykuł bardzo szczegółowo omawia wyniki przeprowadzonych ankiet podkreślając, że (prawdopodobnie ze względu na szybką i adekwatną reakcję władz na pandemię) nowozelandzcy studenci byli bardziej zadowoleni ze zmiany charakteru nauczania i uczenia się w środowisku online niż studenci z innych regionów świata. Szczególnie cenione były nagrane wykłady wideo i konwersatoria w czasie rzeczywistym (wideokonferencje). Te dane pokrywają się z badaniami z innych krajów, w których zarówno negatywne skutki dla zdrowia psychicznego jak i słabsze od typowych wyniki osiągnięte przez studentów są szczegółowo omawiane.

Pośród najważniejszych przeszkód w studiowaniu wirtualnym studenci nowozelandzcy wymieniali: [1] brak spokojnego miejsca do nauki (46,5%) – co powoduje niepokój i nasila obciążenia pracą, [2] brak dobrego połączenia internetowego (30%), [3] negatywne emocje wywołane pandemią (w tym frustracja i niepokój) obserwowane aż u 64,5% studentów (przy średniej światowej 39,8%) i [4] zaniepokojenie swoją karierą zawodową w przyszłości (29,2%). Dodatkowo młodszy studenci (poniżej 25 lat) częściej zgłaszali trudności z koncentracją podczas nauczania online i byli bardziej niepewni opanowania umiejętności nabywanych podczas kursów online. Ważna z punktu widzenia niniejszego raportu grupa studentów międzynarodowych w znacznie mniejszym stopniu była zadowolona z usług doradztwa studenckiego i opieki administracyjnej uczelni niż studenci krajowi, co wskazuje na konieczność szczególnego dostosowania tych działań dla studentów z zagranicy.

Ogólnoswiatowe trudności w podróżach i obawa przed pandemią – pomimo względnie dobrej sytuacji w nowej Zelandii – oddziaływały także i w tym kraju. Oto wykres przedstawiający liczbę studentów zagranicznych na uczelniach publicznych i prywatnych w tym kraju. Spadek w roku 2020 (dane estymowane do kwietnia 2021 roku) jest zauważalny.

¹⁶ M.P. Cameron, B. Fogarty-Perry, G. Piercy, [The impacts of the COVID-19 pandemic on higher education students in New Zealand](#), "Working Papers in Economics" 2021/02, University of Waikato.

Wykres 37. Studenci zagraniczni w Nowej Zelandii. Dane za Education Counts
[\[https://www.educationcounts.govt.nz/statistics/tertiary-participation\]](https://www.educationcounts.govt.nz/statistics/tertiary-participation) dostęp 21.04.2021].

W ujęciu procentowym, w proporcji do ogółu studentów, było to – dla szkół publicznych 14,3% w roku 2018, 15,0% w roku 2019 i 13,2% w roku 2020, a w uczelniach prywatnych – odpowiednio 15,4%, 15,6% i 13,4%. Spadek rok do roku wyniósł więc ok. 2%. Jest to jednak wynik znacząco lepszy niż np. w USA.

	Kraj pochodzenia	2018	2019	2020
1.	Chiny	14 135	15 620	14 545
2.	Indie	2 350	3 210	3 245
3.	Stany Zjednoczone	2 685	2 650	1 775
4.	Malezja	1 685	1 510	1 185
5.	Viet-Nam	980	1 065	1 020
6.	Korea południowa	535	545	560
7.	Indonezja	535	560	555
8.	Sri Lanka	300	395	435
9.	Wielka Brytania	465	465	425
10.	Iran	450	430	410
	inne			
	Total	31 550	33 905	30 730

Tabela 1. Zmiany liczb studentów przyjeżdżających do Nowej Zelandii w latach 2018-2020 z najczęściej uczęszczanych kierunków.

Jak wynika z powyższych danych, pomimo spadku zainteresowania studiami zagranicznymi w Chinach, to wciąż Chińczycy stanowią największą grupę wśród studentów międzynarodowych w Nowej Zelandii. Stanowili oni w latach 2018-2020 kolejno 45%, 46% i 47% ogółu studiujących obcokrajowców. Studenci zagraniczni mogą przełożyć aplikowanie na studia na wiosnę/jesień 2021 roku, jeżeli nie mogą dostać się do Nowej Zelandii z powodu ograniczeń w podróży lub jeśli nie chcą podróżować w tym roku. Chociaż zajęcia początkowo mogą odbywać się online, niektóre uniwersytety rozważają przesunięcie terminów rekrutacji na październik lub listopad.

2.3.5. Chiny

W ostatnich dekadach rosnąca mobilność wyjazdowa z Chin napędzała przepływy międzynarodowe (szczególnie w kierunkach: USA, Australia/Nowa Zelandia, Wielka Brytania). Wspominany już wyżej Simon Baker zauważa, że kryzys przyspieszy zapewne proces „regionalizacji” mobilności, a chińscy studenci będą woleli studiować u siebie oraz w innych krajach Azji, a nawet, jak wskazują trendy pandemiczne, studiować online i wcale nie wyjeżdżać. Sugeruje to, iż możemy być świadkami fundamentalnej zmiany w międzynarodowych ruchach studenckich, bowiem wielomilionowe grupy studentów chińskich wyjeżdżających ze swojego kraju zapewne ulegną znaczącemu zmniejszeniu. Niektóre krajowe ankiety chińskie przeprowadzone podczas pandemii wykazały rosnącą niechęć chińskich studentów do studiowania za granicą i przesunięcie mobilności w kierunku Azji Wschodniej, choć Wielka Brytania nadal cieszy się w kraju wschodzącego słońca popularnością – rosnącą w porównaniu z miejscami takimi jak Stany Zjednoczone i Australia.

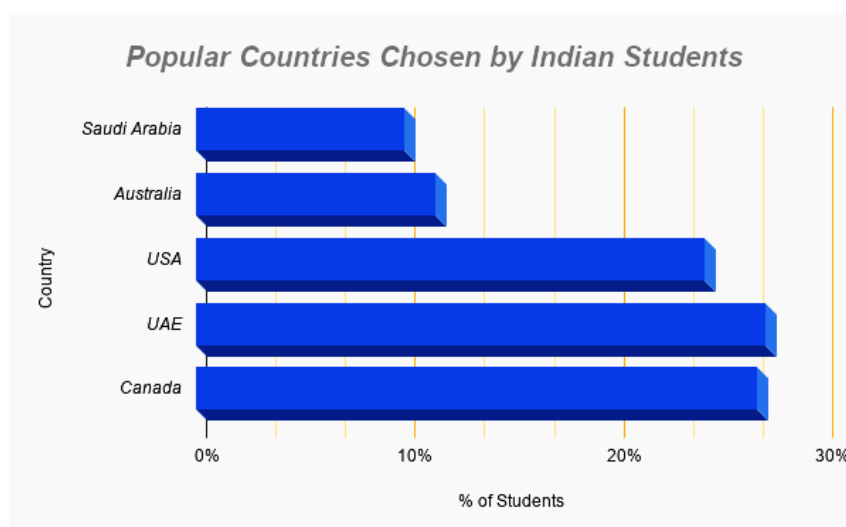
2.3.6. Indie

Indie stanowią po Chinach drugie źródło studentów zagranicznych na całym świecie. W 2019 roku ponad 142 tys. Hindusów studiowało w USA, 52 tys. w Australii, 32 tys. w Kanadzie, a 16 tys. w Wlk. Brytanii. Według bieżących danych UNESCO (UIFS) w dalszym ciągu studenci z Indii zajmują drugą pozycję, choć ich preferencje krajów docelowych nieznacznie się zmieniły (USA – 136 tys., Australia – 73 tys., Kanada 35 tys., Wielka Brytania 16 tys., Niemcy – 15 tys.; <http://uis.unesco.org/en/uis-student-flow#slideoutmenu>). W sumie za granicą studiuje 375 tys. Hindusów.

Na stronie „PIE News” ukazał się 27 września 2020 roku artykuł Viggo Stacey’a [Indian students looking beyond US – survey](#) relacjonujący wyniki ankiety preferencji studiów wśród młodzieży hinduskiej. Wynika z niej, że indyjscy studenci coraz częściej szukają możliwości studiowania za granicą – poza Stanami Zjednoczonymi, które dotychczas były pierwszym wyborem. Dane dotyczące 123 309 studentów zebrane w Indiach ujawniły, że zainteresowanie nieznacznie przesunęło się z USA na korzyść Kanady, Wielkiej Brytanii i Niemiec. Popularne stają się też uniwersytety w krajach europejskich, jak: Szwecja, Szwajcaria i Holandia.

W 2018 roku 90% respondentów studiowało w USA, a mniej niż 5% w Kanadzie. Dwa lata później, w 2020 roku, odsetek respondentów w USA spadł do nieco ponad 80%, a w Kanadzie wzrósł do ponad 10%. Prognozy na rok 2021 potwierdzają ten trend – prawie 14% potencjalnych studentów wskazuje na zainteresowanie Kanadą, a zainteresowanie USA spadło do 76%.

Ten trend potwierdza analiza przeprowadzona przez National Foundation for American Policy, która wykazała, że wielu indyjskich studentów technologii wybiera Kanadę zamiast Stanów Zjednoczonych jako miejsce nauki i kariery. Najlepszym miastem dla przyszłych studentów w 2021 roku na całym świecie stało się Toronto po raz pierwszy wyprzedzając Nowy Jork, a za nimi uplasowały się Berlin i Melbourne. Co ciekawe ok. 70% studentów w Indiach chciało kontynuować naukę za granicą pomimo globalnej pandemii. Jak widać Indie, jako źródło pozyskiwania inteligentnych i obiecujących studentów, mogą w wyniku pandemii znacząco zwiększyć swój udział na rynku „international students” i być interesującym partnerem dla wielu uniwersytetów.

Wykres 38. Najczęściej wybierane kierunki wyjazdów przez studentów z Indii w ujęciu procentowym (dane z lutego 2021 r.).

Proces ten już się zaczął, czego potwierdzeniem jest notatka opublikowana 24 II 2021 na stronie Study Abroad College Dekho przez Cyrila Zahariaha¹⁷. MSZ Indii podczas konferencji prasowej zaprezentowało statystyki najczęściej wybieranych obecnie destynacji przez studentów z tego kraju. Wśród 85 krajów uwzględnionych w zestawieniu 5 najczęściej wybieranych przez studentów z Indii to: Zjednoczone Emiraty Arabskie, Kanada, USA, Australia, Unia Europejska i Arabia Saudyjska. Statystyki ujawnione przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych wskazują, że ponad milion studentów wybrało naukę za granicą. Na dalszych miejscach znalazły się m.in.: Niemcy, Nowa Zelandia, Oman, Chiny, Ukraina, Francja, Rosja, Gruzja, Kirgistan i Filipiny. W dalszej kolejności MSZ umieściło: Irlandię, Polskę, Jordanię, Tanzanię i Serbię.

2.4. Europa

Nieco mniej dramatycznie przedstawia się sytuacja w Europie, choć i tu daleko do stanu sprzed pandemii. Organizacje odpowiadające za rekrutację zagranicznych w krajach Unii Europejskiej, takie jak niemiecka DAAD czy holenderska NUFFIC, zachęcają tradycyjnie do studiowania w ich krajach, pokazując zalety swoich uczelni, ale jednocześnie, jeśli chodzi o możliwość i warunki przyjazdu na studia, odsyłają do zarządzeń wydawanych na bieżąco przez władze. Eksponowana jest też możliwość rozpoczęcia lub kontynuowania studiów online i elastyczność, jeśli chodzi o przesunięcie terminu korzystania z przyznanych stypendiów. Podkreśla się także, że zagraniczni studenci mogą liczyć na szczepienia na Covid.

2.4.1. Niemcy

W ostatnich latach Niemcy stały się najpopularniejszym nieanglojęzycznym krajem wśród studentów zagranicznych. W roku akademickim 2019/20 w Niemczech studiowało ponad 300 tys. Cudzoziemców. Najważniejszym czynnikiem, który decydował o podjęciu studiów w tym kraju były bardzo niskie koszty studiów. Za większość kursów nie były pobierane żadne opłaty, pomimo wysokiej jakości oferowanej edukacji. Nawet prywatne uniwersytety pobierały niższe opłaty w porównaniu z innymi krajami.

¹⁷ C. Zachariah [UAE, Canada, USA - The Top Three Countries With Highest Number of Indian Students](#) "Study Abroad College Dekho" [dostęp 23.04.2021].

Pandemia Covid-19 wywarła poważny wpływ na nauczanie uniwersyteckie, a także międzynarodową mobilność studentów w Niemczech. Spowodowała, że na trzech czwartych niemieckich uniwersytetów studenci nie są w stanie rozpocząć studiów lub ich kontynuować. Większość studentów zagranicznych, którzy zdecydowali się studiować w Niemczech, ale nie mogli podróżować z powodu pandemii, zdecydowało się odłożyć rozpoczęcie studiów na późniejszy termin.

Po wybuchu pandemii z Niemiec wyjechało 40% studentów zagranicznych, czyli ok 80 tys. studentów. Ponad połowa uczelni spodziewała się spadku liczby studentów zagranicznych w semestrze jesiennym 2020/21. Uniwersytety podjęły różne kroki, aby zaradzić tej sytuacji. Organizowały m.in. wydarzenia wirtualne, działania marketingowe online, wzrosła ich aktywność na social media. Mimo tego w semestrze zimowym 2020/21 o 21% mniej studentów zagranicznych zapisało się na studia. Gwałtowny spadek liczby zagranicznych studentów pierwszego roku jest w dużej mierze spowodowany pandemią COVID. Obcokrajowcom trudniej było podjąć studia w Niemczech. Ich liczba spadła o 4% w porównaniu z rokiem akademickim 2019/20.

Nawet biorąc pod uwagę szczepienia, większość niemieckich szkół wyższych spodziewa się negatywnego wpływu na liczbę studentów w nadchodzących latach. W obliczu trwającego kryzysu gospodarczego związanego z koronawirusem i drugiej fali epidemii, która obecnie dotyka Europę, uniwersytety w całych Niemczech utworzyły fundusze pomocowe. Za ich pośrednictwem oferują wsparcie finansowe studentom, którzy znaleźli się w trudnej sytuacji z powodu COVID-19.

Niemcy, z pewnymi wyjątkami, zezwalają cudzoziemcom na przyjazd, jeżeli charakter studiów, że nie mogą one być wyłącznie zdalnie, lecz wymagają obecności na części zajęć. Mimo zachęt sytuacja nie wygląda najlepiej. Odpowiadając na zapytanie ze strony posłów Bundestagu, władze przyznały, że liczba aplikacji o niemiecką wizę studencką spadła o 40%. O ile w 2019 roku takich aplikacji złożono prawie 79 tys. to w 2020 takich aplikacji było tylko 49 tys. W tym samym czasie liczba zagranicznych studentów na pierwszym roku spadła z 32 229 do 22 830. Wiele placówek dyplomatycznych w ogóle nie otrzymało zgłoszeń o wizę studencką.

2.4.2. Finlandia

Sytuacja epidemiologiczna w Finlandii nie przebiegała tak dramatycznie jak w wielu innych krajach. Dlatego (przy zachowaniu wszystkich możliwych środków ostrożności i nauce zdalnej) tam gdzie tego wymagał rodzaj zajęć (np. w laboratoriach) odbywały się one w normalnym trybie, tyle że w mniejszych grupach. Dotyczyło to również studentów zagranicznych, którzy byli na miejscu lub zdążyli do Finlandii dotrzeć mimo ograniczeń w lotach międzynarodowych.

2.4.3. Francja

We Francji – według CampusFrance – spadek liczby zagranicznych studentów jest mniejszy i wynosi tylko (!) 25%. Ogólnie we Francji studiuje obecnie 370 tys. cudzoziemców. Jednocześnie Francuzi wskazują na to, że zmienia się mapa kierunków jakie wybierają międzynarodowi studenci. Ich zdaniem, przynajmniej przez najbliższy okres, studenci będą szukali możliwości studiowania za granicą, ale w swoim azjatyckim regionie co, jak słusznie podkreślają, odbija się na takich rynkach edukacyjnych jak Australia, USA czy Wielka Brytania. Zainteresowanie studiowaniem w regionie Francuzi postrzegają jako swoją szansę i liczą, że tradycyjne związki z Afryką pomogą skierować strumień studentów z tego rejonu na francuskie uczelnie. Po wyjściu Brytanii z Unii Europejskiej, Francja może się stać bardziej atrakcyjna dla studentów z krajów unijnych.

Pomimo formalnego wzrostu liczby studentów zagranicznych przybywających do Francji, odsetek studentów na całym świecie, którzy decydują się na studia w tym kraju, spadł. Pandemia Covid-19 zakłóciła międzynarodową mobilność studentów. W 2020 roku zauważalny był umiarkowany spadek liczby studentów zagranicznych we Francji (o wspomniane powyżej 25%). Nie przyjechali głównie studenci z Azji (50%) – przede wszystkim z Chin i Indii. Maroko i Algieria nadal są najpopularniejszymi krajami źródłowymi. Odnotowano również duży wzrost liczby studentów z Wybrzeża Kości Słoniowej (77%), Włoch (58%) i Indii (130%). Jednak już dane sprzed kryzysu wskazywały, że Francja traci swoją atrakcyjność w porównaniu z konkurencją np. Niemcami i Rosją. Obecnie we Francji studiuje ponad 370 tys. obcokrajowców.

W celu przyciągnięcia większej liczby studentów z zagranicy Campus France, krajowa agencja promocji francuskiego szkolnictwa wyższego, ogłosiła kampanię medialną „Bienvenue en France”, aby zachęcić zagranicznych studentów do składania wniosków na francuskie uczelnie. Celem kampanii było utrzymanie pozycji Francji wśród najlepszych krajów docelowych dla studentów zagranicznych. Organizacja emituje również regularnie, za pomocą kanałów social media, krótkie filmy dot. zalet studiowania we Francji. Rekrutacji sprzyja rosnąca liczba kursów anglojęzycznych we Francji (ponad 1600) i stosunkowo przystępne czesne. Francuskie uczelnie liczą na studentów zwłaszcza z Afryki Subsaharyjskiej, Maghrebu, Bliskiego Wschodu i Europy. Tym bardziej, że wciąż wyrażają oni dużą chęć studiowania w tym kraju.

Wzrosła liczba aplikacji z takich krajów jak Senegal, Kongo, Benin, Algieria, Tunezja. Francja rozszerza ofertę swoich instytucji edukacyjnych za granicą w postaci nowych zagranicznych kampusów i wspólnych programów, szczególnie w Afryce (Tunezja, Senegal, Wybrzeże Kości Słoniowej). Partnerstwo z instytucjami afrykańskimi ma na celu zacieśnienie współpracy między instytucjami francuskimi i afrykańskimi oraz oferowanie programów akademickich dostosowanych do lokalnych kontekstów, zwłaszcza potrzeb rynku pracy. Francja spodziewa się wzrostu liczby kandydatów z Afryki. Liczy także na kandydatów z Europy w związku z wyjściem Wielkiej Brytanii z UE.

2.4.4. Wielka Brytania

Brytyjskie uczelnie także ucierpiały finansowo przez spowodowany Covidem spadek liczby zagranicznych studentów, ale przeprowadzona na masową skalę akcja szczepień sprawia, że powoli sytuacja w kraju się poprawia i władze nie rezygnują ze swoich ambitnych planów. W roku akademickim 2019/20 na brytyjskich uniwersytetach studiowało 496 570 studentów zagranicznych. Według danych University and College Admissions Service w 2020 roku liczba studentów zagranicznych nawet wzrosła o 1,7%, pomimo obaw, że pandemia zmniejszy popyt. Jednak liczba podań na studia z krajów UE spadła w Wlk. Brytanii o 40% w przypadku kursów licencjackich rozpoczynających się w roku akademickim 2021/22. Ale przyczyną spadku jest Brexit, a nie COVID-19.

Do stycznia 2021 roku liczba kandydatów z UE wyniosła 26 010 (spadek z 43 030 w porównaniu poprzednim rokiem akademickim). Największy spadek dotyczy Europy południowej i wschodniej. Spadek zainteresowania studiowaniem w Wielkiej Brytanii przez studentów z UE różni się w zależności od uczelni. Jest on mniej dotkliwy, jeżeli chodzi o kraje zachodnie. Negatywny wpływ Brexitu obecnie słabnie w Niemczech i Francji, podczas gdy w Grecji i Polsce jest wprost przeciwnie. Z kolei liczba zgłoszeń na studia w Wielkiej Brytanii od studentów z krajów spoza UE wzrosła o 17,1%.

Rząd przeznaczył dodatkowe fundusze na droższe kierunki studiów, takie jak inżynieria lub pielęgniarstwo, na tych uniwersytetach, na których jest duże zainteresowanie i zniósł ograniczenia dotyczące liczby studentów tym, które oferują staże. Przekazał również 20 mln funtów instytucjom szkolnictwa wyższego na wsparcie studentów krajowych i zagranicznych doświadczających trudności

finansowych z powodu COVID. Ponadto wprowadził elastyczność w procesach wizy studenckich, aby pomóc studentom zagranicznym dotkniętym ograniczeniami w podróżowaniu.

Przygotowana w 2019 r. wspólnie przez Ministerstwo Edukacji i Ministerstwo Handlu Międzynarodowego, ale zaktualizowana w 2021 roku *Strategia Międzynarodowej Edukacji (International Education Strategy)* podtrzymuje ambitny plan by do roku 2030 studiowało w Wielkiej Brytanii co najmniej 600,000 cudzoziemców, wnosząc do gospodarki 35 miliardów funtów rocznie (ok. 185 miliardów zł). Czy zamierzenia *Strategii* są realne?

Należy dodać, że jedną z pierwszych decyzji władz Wielkiej Brytanii po Brexit'cie było wycofanie się z programu Erasmus+ i zastąpienie go własnym, ale opartym na innych zasadach, programem Touring, który ma przede wszystkim finansować studia Brytyjczyków za granicą. Decyzja ta odbija się przede wszystkim na studentach z krajów Unii Europejskich, zwłaszcza tych ze wschodu: Rumunii i Bułgarii, ale także Polski, których nie stać będzie na opłacenie studiów i kosztów utrzymania. Studenci z bogatszych krajów Unii nadal będą przyjeżdżali na brytyjskie uczelnie, bo ich będzie na to stać. Większość kursów licencjackich na brytyjskich uczelniach trwa trzy lata, a magisterskich jeden rok, czyli krócej niż studia w krajach takich jak USA. Chociaż czesne w Wielkiej Brytanii jest wysokie w porównaniu z innymi krajami, te krótsze kursy obniżają ogólne koszty.

Przywrócenie dwuletniej wizy na pracę po zakończeniu studiów może również zachęcić studentów do składania wniosków z zagranicy. Oznacza to, że studenci mogą pozostać w Wielkiej Brytanii i szukać pracy po ukończeniu studiów. To, że Wielka Brytania wraca powoli do normalności nie znaczy, że zagraniczni mogą tam łatwo przyjechać, a jeśli już, to czeka ich określona procedura. Zagraniczny student musi przed przyjazdem zamówić i opłacić tzw. *travel test package*, który kosztuje 210 funtów (ok. 1 100 zł.) i obejmuje test na Covid i 8 dni kwarantanny w wyznaczonym hotelu.

2.4.5. Hiszpania

Hiszpania była jedną z głównych destynacji studentów zagranicznych w ostatnich latach. W roku akademickim 2019/20 studiowało w tym kraju ponad 120 tysięcy obcokrajowców. Hiszpania jest również najpopularniejszym kierunkiem dla studentów Erasmus. Podczas badania, przeprowadzonego jesienią 2020 roku wśród hiszpańskich uczelni przez Spain Education Programs (SEP), zwrócono się z zapytaniem o przewidywanie liczby zapisów międzynarodowych w bieżącym roku akademickim. Badanie wykazało, że uczelnie spodziewają się utraty ponad połowy (57%) swoich studentów zagranicznych w porównaniu z poprzednim rokiem akademickim. Taka strata będzie głęboko odczuwalna w całej gospodarce, a jej zakres zależy do pewnego stopnia od tego, ile zajęć stacjonarnych, a ile online będą prowadzić hiszpańskie uniwersytety. Większość z nich prowadzi tę pierwszą formę.

Pomimo tego, że Covid-19 utrudnia dużą mobilność uczestników programu Erasmus oraz studentów zagranicznych, kontynuowane są wysiłki mające na celu ich przyciągnięcie. Większość hiszpańskich uczelni jest zaangażowana w tworzenie społeczności internetowych w celu wspierania komunikacji międzykulturowej. Część z nich promuje się poprzez organizację międzynarodowych wydarzeń i seminariów z europejskimi partnerami, stowarzyszeniami studenckimi, interakcją na social media i kontakt z lokalnymi mieszkańcami.

Uczelnie chcą, aby w stosunku do studentów zagranicznych była większa elastyczność w zakresie wymogów prawnych i procesów, w tym dostępu do studiów licencjackich, uzyskiwania wizy studenckich i otwierania kont bankowych. Duże znaczenie ma także wprowadzenie programów stypendialnych, program Erasmus+, promocja Hiszpanii jako wartościowej destynacji.

Ostatnimi czasy hiszpańskie uczelnie wyrażają swoje zainteresowanie studentami z Maroka, widząc coraz większą liczbę aplikacji napływających z tego kraju. Hiszpańskie Biuro ds. Umieędzynarodowienia Edukacji (SEPIE) po raz pierwszy było gospodarzem wydarzenia „Estudiar en España” dla kandydatów z Maroka. Kraj ten stał się jednym z kluczowych rynków edukacyjnych.

2.4.6. Holandia

W roku akademickim 2019/20 w Holandii studiowało ponad 68 000 studentów z Europejskiego Obszaru Gospodarczego, a 25 850 spoza EOG. Obecnie studenci zagraniczni stanowią 12% całej społeczności studenckiej w Holandii. Najwięcej studentów pochodzi z takich krajów jak Niemcy, Włochy, Chiny, Belgia i Bułgaria. W ubiegłym roku liczba studentów spoza UE spadła o 4%, ale więcej europejskich studentów zapisało się na tzw. holenderski kurs uniwersytecki, co oznacza łączny wzrost liczby studentów zagranicznych o 13%.

Badanie organizacji ds. umieędzynarodowienia Nuffic wykazało, że 80% nadal interesuje się studiami na holenderskich uczelniach, ale tylko 40% jest przekonanych, że będzie w najbliższym czasie oficjalnie aplikować. Badania, opublikowane przez rządowy instytut makroekonomiczny CPB we wrześniu ubiegłego roku, wykazały, że nawet po odjęciu całkowitego kosztu pobytu holenderskich studentów za granicą, każdy student zagraniczny spoza UE generuje dla rządu do 94 tys. euro zysku. Jego czesne jest znacznie wyższe (płaci za studia ponad 20 tys. euro rocznie) niż studenta holenderskiego, a około 30% studentów spoza UE pozostaje w Holandii po ukończeniu studiów. Z kolei studenci z UE wnoszą do budżetu od 7-15 tys. euro każdy, a tylko około 15% z nich pozostaje w Holandii po zakończeniu edukacji. Przed pandemią koronawirusa 72% studentów zagranicznych spoza UE planowało pozostać w Holandii, ale obecnie liczba ta spadła do 56%. Przed kryzysem głównym negatywnym czynnikiem wpływającym na decyzję o pozostaniu była dostępność zakwaterowania, ale obecnie jest nim sama epidemia.

Studenci w Holandii mogą fizycznie uczęszczać na zajęcia na uniwersytetach w ograniczonym zakresie od 26 kwietnia.

2.4.7. Czechy

Obecnie w Czechach studiuje ok. 50 tys. studentów zagranicznych, co stanowi 17% studentów na uczelniach w Czechach; ponad połowa z nich pochodzi ze Słowacji i Rosji. Trzecią co do wielkości grupą są studenci z Ukrainy. W Czechach, pomimo pandemii, w ubiegłym roku odnotowano wzrost liczby studentów zagranicznych studiujących na studiach stacjonarnych o ponad 8%. Liczba studentów z Rosji, Indii i Iranu wzrosła o ponad 20%, podczas gdy w przypadku studentów z Ukrainy, Kazachstanu i Białorusi odnotowano ponad 10% wzrost. Kryje się za nim m.in. odpowiednia polityka edukacyjna.

Czescy eksperci uważają, że wzrost liczby studentów zagranicznych studiujących w pełnym wymiarze to trend długoterminowy. Liczby te rosną od 10 lat. Ich zdaniem wpłynęła na to możliwość dostosowania przez uczelnie procesów rekrutacyjnych, a szczególnie ułatwienie egzaminów wstępnych i procedur imigracyjnych. Istotnym czynnikiem skłaniającym do studiów u naszych południowych sąsiadów było to, że rozpoczynając naukę online, kandydaci nie musieli zajmować się na początkowym etapie wieloma formalnościami związanymi z wizami, a mogli przyjeżdżać później, w ciągu roku akademickiego. Może to być powód, dla którego liczba studentów w Czechach wzrosła nawet podczas pandemii. Należy też dodać, że studenci z krajów słowiańskich mogą podjąć naukę w języku czeskim, a zatem nie muszą płacić czesnego.

Zwiększenie liczby studentów zagranicznych co Czech dotyczy głównie krajów takich jak: Rosja, Ukraina, Kazachstan i kraje Azji Środkowej. Nastąpił także zauważalny trend wzrostowy liczby osób z Indii i Iranu.

Spadła jednak liczba studentów w ramach Erasmus+. Jest to efekt COVID-19 i wynikających z niego trudności związanych z podróżowaniem. Znacznie łatwiej jest odroczyć krótkoterminowe zobowiązania na późniejszy termin. W porównaniu do 15 813 studentów, którzy przyjechali do Czech na krótkoterminowe studia w 2019 roku, w 2020 roku było ich tylko 9 740. Oznacza to spadek o prawie 38%. Przyszłość będzie zależeć od tego, jak rozwinie się pandemia. Jeśli sytuacja się uspokoi i łatwiej będzie przekraczać granice, Czesi spodziewają się, że liczby wrócą do normalnego poziomu dość szybko.

2.4.8. Łotwa

Według danych Ministerstwa Edukacji i Nauki Łotwy całkowita liczba studentów zagranicznych na łotewskich uczelniach spadła w 2020 roku. Ze względów związanych z COVID-19 na studia aplikowało mniej studentów z krajów trzeciego świata. Ogólna liczba studentów kształcących się na studiach wyższych na Łotwie wynosi 17 000 (w ubiegłym roku wynosiła 20 000). 5% z nich to studenci zagraniczni, podczas gdy w zeszłym roku było ich 11%.

Na niektórych łotewskich uniwersytetach liczba studentów zagranicznych spadła, podczas gdy np. na Uniwersytecie Rīga Stradiņš (RSU) wzrosła. Na rekrutację wpłynęły trzy czynniki: ograniczenia w podróżowaniu, trudności finansowe, a także aspekty społeczno-psychologiczne. Na Łotwie duża liczba studentów pochodzi m.in. z: Indii, Sri Lanki, Uzbekistanu, Ukrainy, Rosji, Francji, Niemiec, Holandia i Gruzji. Spadek oscylował w granicach 5%-10%. Dla niektórych uczelni ta redukcja miała znaczący wpływ.

Dużym powodzeniem wśród studentów zagranicznych cieszą się łotewskie studia medyczne. Przykładowo Uniwersytet Rīga Stradiņš (RSU) przyjął rekordową liczbę obcokrajowców, z których większość (43,9%) pochodzi z Niemiec. Przyjęto również wielu studentów ze Szwecji i z Finlandii.

2.4.9. Estonia

W Estonii w roku akademickim 2020/2021 studiuje 5236 studentów zagranicznych ze 120 krajów, czyli o 292 mniej niż w poprzednim roku akademickim. Studenci studiów zagranicznych stanowią obecnie 11,6% studentów w Estonii, w porównaniu z 12,2% w poprzednim roku akademickim. Niewielki spadek liczby studentów zagranicznych odzwierciedla wpływ pandemii koronawirusa. Liczba przyjętych studentów tej jesieni spadła o jedną czwartą. Liczba studentów zagranicznych na studiach magisterskich jest najwyższa – 2184. Jest to efekt koncentracji wysiłków na umiędzynarodowieniu szkolnictwa wyższego, zwłaszcza studiów magisterskich i doktoranckich.

Trzy najpopularniejsze kierunki studiów wśród studentów zagranicznych to: biznes, administracja i prawo, sztuka i nauki humanistyczne oraz technologie informacyjne i komunikacyjne. Estonia nadała priorytet różnorodności w internalizacji szkolnictwa wyższego. Zdecydowanie najwięcej z nich nadal przyjeżdża z: Finlandii, Rosji, Nigerii i Ukrainy, nieco mniej z Indii, Bangladeszu i Pakistanu. Największy odsetek studentów zagranicznych uczęszcza do Estonian Business School (EBS), Seminarium Teologicznego Estońskiego Kościoła Metodystycznego i Głównej Szkoły Przedsiębiorczości.

Aby przyciągnąć cudzoziemców na estońskie uczelnie, przygotowany został program stypendialny dla uczestników szkoły letniej. Ruszył także program stypendialny dla zagranicznych naukowców i kadry

akademickiej, w którym przyznane zostaną stypendia za pracę dydaktyczną lub badawczą w estońskich instytucjach szkolnictwa wyższego. Zorganizowany został również webinar dla studentów zagranicznych z udziałem estońskich uczelni.

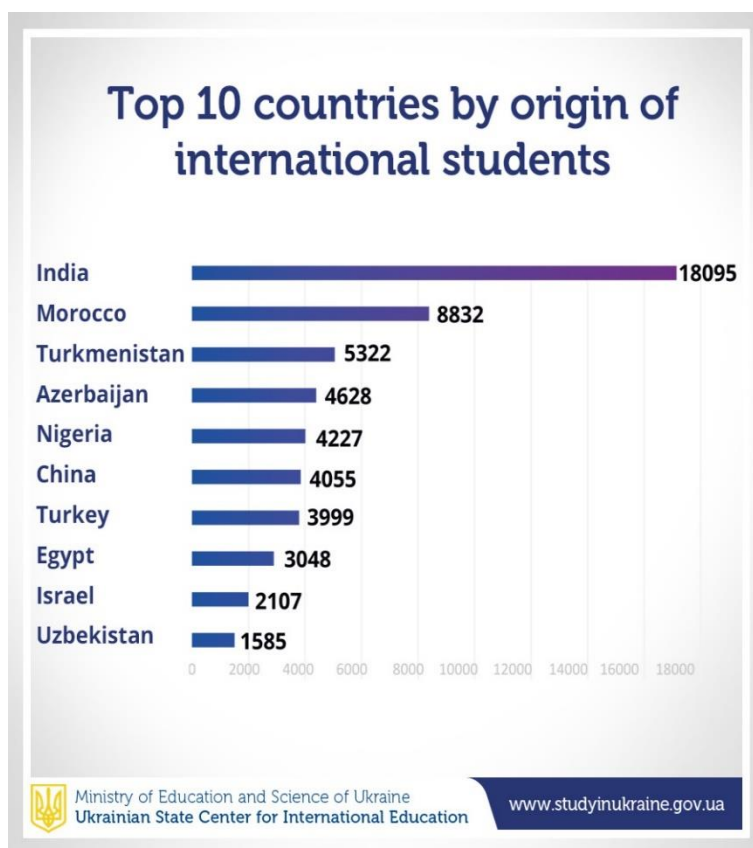
2.5. Najbliżsi sąsiedzi – Europa wschodnia

Wg najnowszych danych, blisko 70% studentów zagranicznych w Polsce pochodzi z krajów Europy Wschodniej i Azji Centralnej: Ukrainy, Białorusi, Rosji, Kazachstanu, Uzbekistanu, Azerbejdżanu. Wciąż prawie 60% wszystkich obcokrajowców przyjeżdża do nas po sąsiedzku – z Ukrainy i Białorusi. Ta swego rodzaju „regionalizacja internacjonalizacji” uchroniła polskie uczelnie przed gwałtownym tępieniem rekrutacji zagranicznej w roku 2020.

2.5.1. Ukraina

Postrzegana przez większość polskich uczelni jako główny „dostawca” studentów zagranicznych do Polski, Ukraina już od kilku lat aktywnie włącza się w procesy umiędzynarodowienia własnego szkolnictwa wyższego. Na ukraińskich uczelniach kształcą się obecnie 76 548 studentów zagranicznych ze 155 krajów świata, a mają przed sobą podobnie ambitny cel, co uczelnie polskie – 100 tysięcy studentów zagranicznych, który zamierzają osiągnąć do 2025 roku. Obcokrajowcy stanowią 15,6 procent wśród ogółu studentów na Ukrainie.

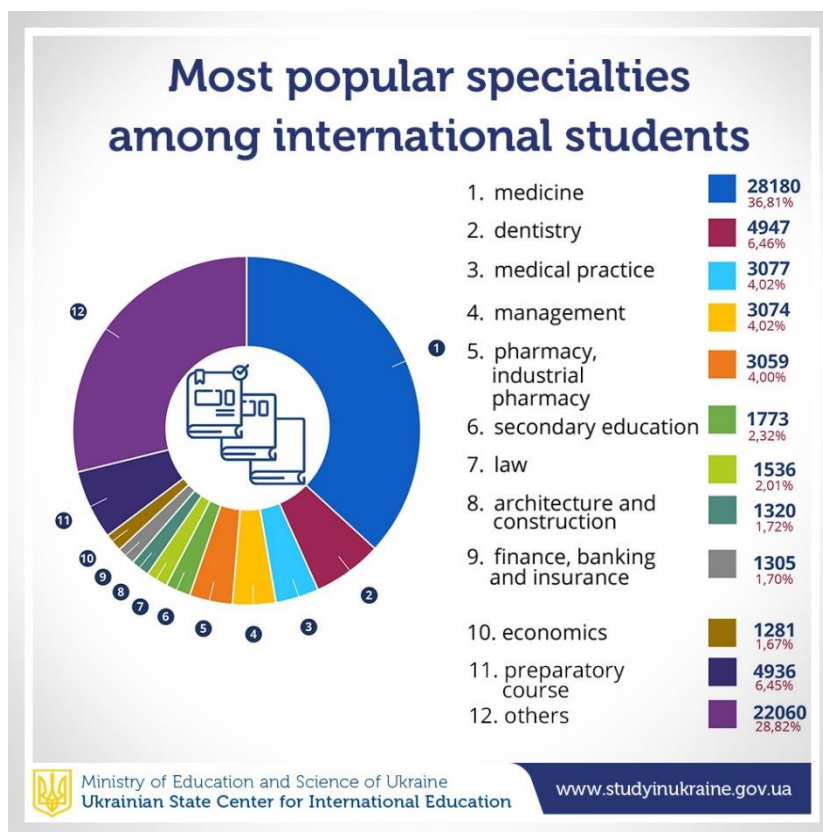
Ciekawostka jest, że największa grupa studentów zagranicznych (ponad 18 tysięcy) – to Indusi. Na podium znajdują się także Maroko (blisko 9 tysięcy studentów) i Turkmenistan (ponad 5 tysięcy studentów), przy czym tak duże liczby Indusów i Turkmenów są rezultatem złączenia polityki wizowej dla studentów z tych krajów.

Wykres 39. 10 krajów, z których pochodzi największa liczba studiujących w Ukrainie.

Jak wynika z powyższego zestawienia, Ukraina jest bardziej skuteczna od Polski w pozyskiwaniu studentów z Chin, a także np. Azerbejdżanu, czy krajów Afryki Północnej.

Ponad połowa wszystkich studentów zagranicznych wybiera nauki medyczne i farmację.

Wykres 40. Podstawowe kierunki studiów wybierane przez obcokrajowców w Ukrainie.

Tu Ukraina wygrywa z Polską nie tylko dzięki ułatwieniom wizowym, ale także cenowo. Roczny koszt studiów medycznych w języku angielskim w stolicy kraju nie przekracza 5 tysięcy euro, a w innych dużych miastach Ukrainy plasuje się nawet poniżej 4 tysięcy euro.

W celu zwiększenia konkurencyjności na arenie międzynarodowej, a także ujednolicenia procedur rekrutacyjnych, opracowywana jest wspólna platforma online do przeprowadzania procesu rekrutacji obcokrajowców na uczelnie ukraińskie. Kolejnym krokiem ma być także platforma do współpracy z zagranicznymi absolwentami. Inicjatywy te koordynuje Ukraińskie Państwowe Centrum Współpracy Międzynarodowej przy Ministerstwie Edukacji i Nauki.

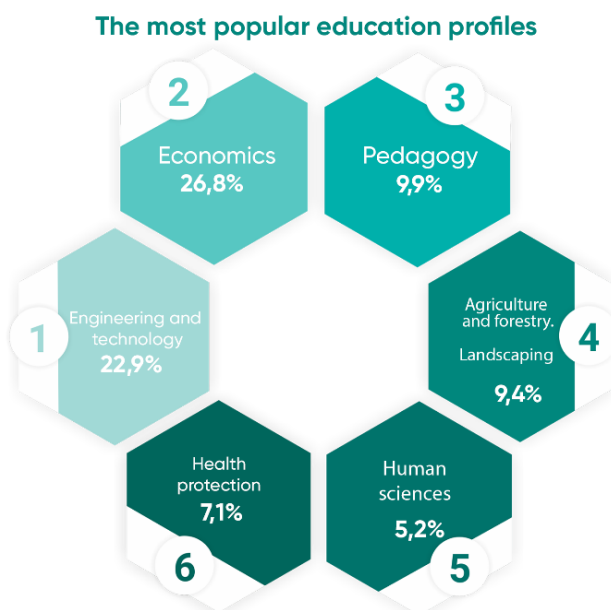
2.5.2. Białoruś

Jest to drugi kluczowy rynek pod kątem rekrutacji obcokrajowców na studia w Polsce – z Białorusi pochodzi prawie 12% wszystkich studentów zagranicznych w 2020/21 roku akademickim. Jest to rynek z tendencją wzrostową, co ma ogromne znaczenie w momencie, kiedy liczba studentów z Ukrainy zaczyna powoli się zmniejszać.

Odpowiadając na pytanie o sytuację na Białorusi – a szczególnie, czy kraj ten także włącza się w proces umiędzynarodowienia własnego szkolnictwa wyższego? – trzeba zauważyć, że w roku 2020 w uczelniach Białorusi studiowało ponad 26 tysięcy studentów zagranicznych ze 109 krajów. Większość z nich pochodzi z Turkmenistanu, Chin i Rosji (źródła oficjalne nie podają dokładnych statystyk z

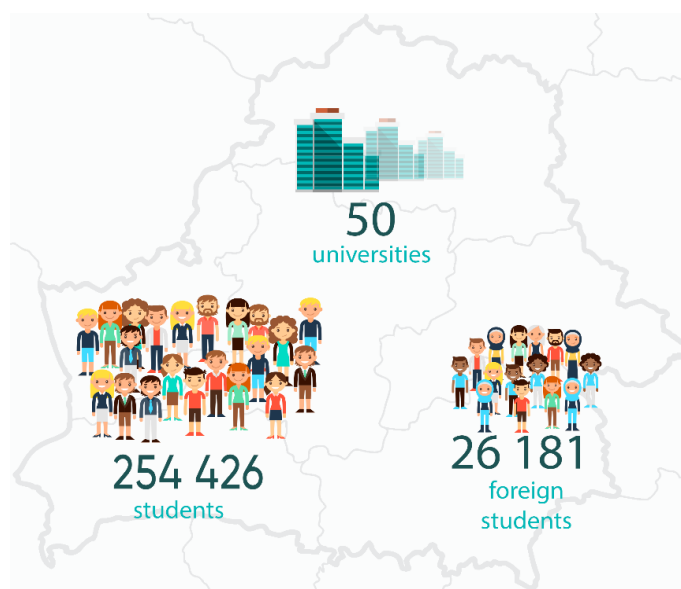
podziałem na kraje pochodzenia studentów zagranicznych). Białoruś stara się także rozszerzać geografie współpracy i pozyskiwać więcej studentów z Afryki, Bliskiego Wschodu i krajów Ameryki Łacińskiej. Wg oficjalnych źródeł, w ciągu ostatnich 5 lat liczba studiujących w Białorusi obcokrajowców zwiększyła się o 35%.

Inny niż w przypadku Ukrainy jest tu rozkład obszarów kształcenia, którymi interesują się studenci zagraniczni: największą popularnością cieszą się kierunki ekonomiczne (prawie 27%), tuż za nimi - techniczne (prawie 23%), pedagogikę i nauki przyrodnicze wybrało po 9% studentów; medycyna (najpopularniejsza wśród studentów zagranicznych na Ukrainie) tu jest dopiero na 5 miejscu – studiuje ją jedynie nieco ponad 7% obcokrajowców.

Rysunek 2. Podstawowe kierunki studiów wybierane przez obcokrajowców na Białorusi.

W liczbach bezwzględnych, studenci zagraniczni stanowią ponad 10% ogółu studentów na Białorusi.

Rysunek 3. Liczba studentów zagranicznych wobec liczby studentów ogółem na Białorusi.

Źródło: <http://studyinby.com/en/education-in-belarus/belarusian-education-in-figures/>

2.5.3. Rosja

W roku akademickim 2020/21 Rosja przesunęła się na piąte miejsce (awans z 9.) wśród krajów, z których pochodzą studenci obcokrajowcy w Polsce (bez uwzględniania uczestników wymian krótkoterminowych, w tym w ramach programu Erasmus).

Kraj, gdzie pandemiczny lockdown i nauczanie zdalne były stopniowo znoszone od początku 2021 roku, już w drugiej połowie marca pozwolił na fizyczny powrót studentów zagranicznych w mury uczelni. Warunkiem powrotu była obecność kraju, skąd pochodził student, na tzw. „bezpiecznej” pod kątem pandemii liście Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego FR. Na tej liście znajdowały się m.in. Indie i Turcja, z którymi później zaprzestano nawet komunikacji lotniczej z powodu trzeciej fali pandemii.

Wg oficjalnych statystyk, w 2019/2020 roku w Rosji studiowało 315 tysięcy studentów zagranicznych, co stanowi 8% ogółu wszystkich studentów w kraju.

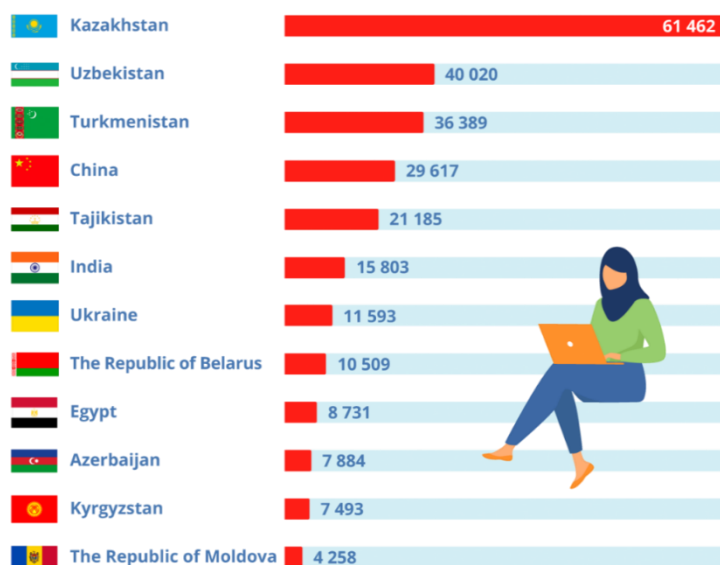
Growth dynamics of the number of international students in Russia compared to 2014/2015 academic year data

Rysunek 4. Wzrost liczby studentów zagranicznych w Rosji w roku 2019/2020 w porównaniu z rokiem 2014/2015.

Grono studentów zagranicznych zasilają w Rosji przede wszystkim młodzi ludzie pochodzący z byłych republik ZSRR i krajów z nim zaprzyjaźnionych.

Top-12 origin countries of international students in 2020 year

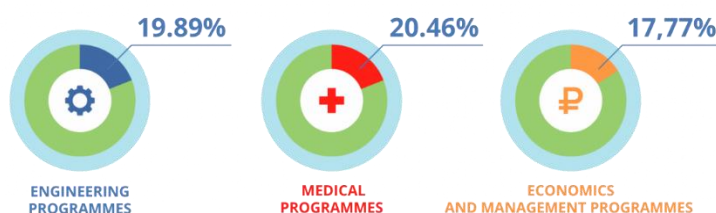

Wykres 41. 12 krajów, z których pochodzi największa liczba studiujących w Rosji.

Z pierwszej 12. krajów-liderów rekrutacji zagranicznej na uczelnie rosyjskie, tylko 4 nie są z obszaru byłego ZSRR. Najwięcej studiuje w Rosji Kazachów, Uzbeków i Turkmenów – łącznie to ok. 44% ogółu studentów zagranicznych. Kolejną dużą grupą studentów są Chińczycy – prawie 30 tysięcy studentów, za to Indusów studiujących na uczelniach rosyjskich jest o kilka tysięcy mniej, niż na Ukrainie. Być może zaważyły tu ułatwienia wizowe i działania, podejmowane w ostatnim czasie przez Ukraińskie Ministerstwo Nauki i Edukacji.

Wśród studentów z zagranicy 3 obszary nauczania cieszą się podobnym powodzeniem: studia inżynierskie (blisko 20%), studia medyczne (ponad 20%), studia ekonomiczne i biznesowe (blisko 18%).

The most popular directions among international students in 2019/2020

Wykres 42. Podstawowe kierunki studiów wybierane przez obcokrajowców w Rosji.

Według stanu na kwiecień 2021, na uczelniach w Rosji studiuje ponad 327 tysięcy obcokrajowców. Spośród tej grupy ponad 165 tysięcy studentów wciąż przebywa poza granicami Federacji Rosyjskiej, studiując zdalnie. Z częścią krajów, z których pochodzą nieobecni fizycznie studenci Rosja wciąż ma zamknięte granice z powodu sytuacji pandemicznej, reszta „wirtualnych” studentów najprawdopodobniej nie widzi sensu powrotu na 2 miesiące przed końcem roku akademickiego¹⁸.

Rosyjskie Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego w 2019 roku postawiło sobie za cel podwojenie liczby studentów zagranicznych w ciągu kolejnych pięciu lat. Oczywiście, pandemia mogła w tych planach przeszkodzić. Nie zmienia to jednak faktu, że co roku Ministerstwo zapewnia 15 000 studentom zagranicznym granty na bezpłatną naukę w ramach konkursów, a w ciągu najbliższych 5 lat liczba takich grantów zostanie podwojona. Istnieje także specjalny program, zapewniający miejsca na uczelniach dla obywateli krajów ogarniętych wojną, a także krajów Afrykańskich.

Dla przykładu, MGU (Moskiewski Uniwersytet Państwowy) – najstarsza i najbardziej prestiżowa uczelnia w kraju – po naborze 2100 studentów zagranicznych na pierwszy rok studiów jesienią 2020 roku, planuje w 2021 roku zwiększyć tę liczbę do 2500. Niewątpliwie proces rekrutacji, a także sytuację studentów po ukończeniu studiów, ułatwia fakt, że Rosja posiada umowy o wzajemnym uznaniu dyplomów z ponad 70 krajami.

Najbliżsi sąsiedzi, kraje, które postrzegamy przeważnie w charakterze głównych rynków rekrutacyjnych i „dawców” studentów zagranicznych same aktywnie włączają się w proces umiędzynarodowienia własnego szkolnictwa wyższego, odnosząc w tym obszarze własne sukcesy, angażując siły i środki uczelniane i państwowe. Efekty tej pracy często wynikają ze skumulowanych wysiłków instytucji państwowych i własnych know-how uczelni. W wielu przypadkach polskie uczelnie walczą z wymienionymi wyżej krajami o studentów na tych samych rynkach: przede wszystkim w Azji Środkowej, Indiach, a także Chinach i krajach Afrykańskich.

¹⁸ Źródła: <https://studyinrussia.ru/en/actual/articles/a-record-number-of-international-students-chose-russia-in-2020/>; https://minobrnauki.gov.ru/press-center/news/?ELEMENT_ID=31922; https://minobrnauki.gov.ru/press-center/news/?ELEMENT_ID=23224; <https://tass.ru/obschestvo/10799477>.

2.6. Liderzy rekrutacji w Azji Centralnej

2.6.1. Kazachstan

Po roku pandemii przyszedł w Kazachstanie czas na pierwsze wnioski i podsumowania. Po analizie początków lockdownu okazało się, że jedynie 1/3 wszystkich uczniów szkół średnich od początku miała zarówno sprzęt jak i dostęp do odpowiedniej jakości Internetu i mogła bez przeszkód uczestniczyć w zdalnych lekcjach. Potrzebny był ogromny wysiłek oraz wydatki, żeby zapewnić większej liczbie uczniów dostęp do technologii zdalnego nauczania, a także wyszkolić nauczycieli do korzystania z nowych narzędzi. Niestety nadal blisko 200 000 młodych ludzi w wieku szkolnym ma utrudniony dostęp do nauki ze względu na braki sprzętowe lub techniczne¹⁹.

To wzbudza niepokój – wg ekspertów Banku Światowego można mówić o „czterech Kazachstanach” – chodzi o ogromne różnice w dostępie do dóbr, technologii i edukacji w różnych regionach kraju. Szacuje się, że różnice w poziomie i jakości edukacji mogą sięgać 3-4 lat w tych samych grupach wiekowych, w zależności od regionu. Chodzi także o przepaść pomiędzy dużymi miastami i obszarami wiejskimi. Pandemia i różnice w dostępie do edukacji jeszcze bardziej pogłębią ten podział. Eksperti Banku Światowego szacują, że potrzebna jest ogromna mobilizacja i intensyfikacja działań zapewniających równy dostęp do edukacji, a także działania naprawcze w zakresie likwidacji braków wiedzy, zaistniałych w ciągu roku pandemicznego.

W związku z tym, że (wg stanu na koniec kwietnia) zaszczepione zostało jedynie 3% populacji kraju – (Kazachstan ma dostęp do szczepionek rosyjskich przeciwko COVID-19), rozważane jest ponowne odwołanie egzaminów końcowych po szkole średniej i wystawienia ocen finalnych na podstawie ocen za cały rok z poszczególnych przedmiotów.

Zmianom ulegnie także proces przeprowadzania głównego państwowego egzaminu testowego dla maturzystów – ENT (dla przypomnienia, jest on dla tych, co ubiegają się o granty państwowe na uczelnie rodzime i zagraniczne). W tym roku jest on po raz pierwszy przeprowadzany w formie elektronicznej. Na terenie kraju zorganizowano 49 specjalnych punktów wyposażonych w niezbędny sprzęt połączony przez specjalną platformę z bazą centralną, bez możliwości połączenia się lub włamania od zewnątrz. Maturzysta może umówić się na test w dogodnym terminie od 10 kwietnia do 30 czerwca. System stwarza dla każdego zdającego indywidualny zestaw 120 pytań ze wszystkich przedmiotów. Ze względu na nowy charakter testowania, a także przewagę nauczania zdalnego w roku szkolnym 2020/21, każdy maturzysta może podejść do testu dwukrotnie, przy przydziale grantów państwowych pod uwagę będzie brany lepszy wynik.

2.6.2. Uzbekistan

Podobnie jak w Kazachstanie, pandemia dobitnie pokazała ogromne zróżnicowanie w dostępie do edukacji zdalnej pomiędzy regionami kraju, a także pomiędzy miastami a terenami wiejskimi. Ujawniła ona także problem niejako kulturowy, który stał się przeszkodą procesu edukacyjnego w czasie pandemii. Cały system kształcenia jest nastawiony na odtwórczy tryb nauki. Nauczyciel jest kluczową postacią całego procesu, musi go zorganizować i przeprowadzić w całości. Młodzi ludzie nie są przyzwyczajeni ani nie mają nawyków samodzielnego uczenia się i poszukiwania informacji. Problem

¹⁹ Źródła: <https://www.zakon.kz/5061723-ent-2021-kak-proydet-testirovanie-v.html>;
<https://kursiv.kz/news/obrazovanie/2020-12/kak-pandemiya-povliyala-na-obrazovanie-v-kazakhstane>;
<https://www.zakon.kz/5068448-v-kazakhstane-poprosili-otmenit-ekzameny.html>;
<https://kursiv.kz/news/obschestvo/2021-03/kak-god-pandemii-povliyala-na-kazakhstan>.

ten został dostrzeżony nawet na najwyższym szczeblu władzy, ponadto planowana jest szeroka kampania informacyjna, mająca przekonać społeczeństwo do cyfryzacji różnych obszarów życia. W chwili obecnej, nawet po roku pandemii odczuwalny jest opór dużej części społeczeństwa wobec nowych technologii²⁰.

Uzbekistan – to kraj z dużym przyrostem naturalnym i młodym społeczeństwem, stąd popyt na usługi edukacyjne niezmiennie rośnie. Lokalne uczelnie nie są w stanie zapewnić miejsca dla wszystkich chętnych ani zaspokoić potrzeby gospodarki w kontekście kadrowym. Od 2022 roku planowane jest zwiększenie o 25% liczby miejsc na uczelniach w Uzbekistanie, dodatkowo 200 najlepszych maturzystów otrzyma stypendium prezydenta i możliwość wyboru dowolnej uczelni w kraju. Pięciokrotnie zwiększy się liczba grantów państwowych na studia za granicą. W liczbach bezwzględnych jest to przeskok z 20 do 100 grantów przy wyborze wśród określonych odgórnie 500 uczelni zagranicznych, Ministerstwo zapowiada jednak kolejne zwiększanie tych liczb w latach następnych.

W roku szkolnym 2021/22 wprowadzona zostanie kolejna zmiana dla maturzystów. Wzorem wielu państw, które wprowadziły zcentralizowane egzaminy i testy na koniec szkoły średniej, Uzbekistan, gdzie w poprzednich latach obowiązywały egzaminy końcowe szkolne, a następnie – egzaminy wstępne z poszczególnych przedmiotów kierunkowych na każdą uczelnię, postanowił ujednolicić system oceniania wiedzy. Planowana zmiana przewiduje zcentralizowane testowanie końcowe w klasach maturalnych pod koniec wiosny, a następnie (jeśli wyniki tych egzaminów będą niezadowalające dla kandydata na studia) – przystąpienie do egzaminów uczelnianych w ramach drugiej szansy.

2.6.3. Azerbejdżan

Ze wszystkich krajów-liderów rekrutacji wschodniej, Azerbejdżan w najmniejszym stopniu poradził sobie z wyzwaniami kształcenia zdalnego. W kwietniu ubiegłego roku uruchomiono projekt „Wirtualna Szkoła” na platformie MS Teams najpierw dla uczniów szkół średnich, a następnie także dla studentów. Lokalne stacje telewizyjne zaczęły emitować „Wirtualne lekcje”. Na tym właściwie skończyły się dostosowania i cyfryzacja procesu kształcenia²¹.

Eksperci zarzucają władzom, że te wprowadzone na początku pandemii rozwiązania nie były nawet aktualizowane bądź usprawniane, co spowodowało ogromne zniechęcenie i rezygnację z nich przez uczniów i studentów na skalę masową. Rok szkolny 2020/21 zaczął się w połowie września, do szkół w trybie hybrydowym (2-3 dni w tygodniu) wróciły najmłodsze klasy, starsi uczniowie spędzili rok szkolny ucząc się zdalnie. Już teraz szacuje się, że młodzież ma ogromne braki wiedzy. O ile pomocą dla uczniów szkół średnich mogą być korepetycje, to uzupełnienie tych braków wśród studentów nie będzie takie proste.

Kolejnym zarzutem ekspertów wobec władz oświatowych jest brak ujednoliconych wytycznych i kryteriów oceniania zdobytej w trakcie pandemii wiedzy. Uczelnie i szkoły w dużym stopniu zostały

²⁰ Źródła: <https://oliygoth.uz/ru/abituriyent/milliy-test-tizimi-haqida>; <https://yandex.ru/turbo/ia-centr.ru/s/experts/malika-rimbaeva/obrazovanie-v-tsifre-kak-uzbekistan-spravilsya-s-distantсионnym-obucheniem/>; <https://yandex.ru/turbo/ia-centr.ru/s/experts/malika-rimbaeva/obrazovanie-v-tsifre-kak-uzbekistan-spravilsya-s-distantсионnym-obucheniem/>; <https://repost.uz/education-after-pandemic>; <https://fergana.news/news/116714/>; <https://eyuf.uz/>.

²¹ Źródła: <https://vzglyad.az/news/175692>; <https://az.sputniknews.ru/life/20210320/426511059/pandemija-obrazovanie-itog.html>; <https://www.trend.az/azerbaijan/society/3301499.html>; <https://studyinazerbaijan.edu.az/>.

z tym pozostawione same sobie. Kwestie organizacyjne samego procesu kształcenia najczęściej także leżą w gestii placówek oświatowych. Dużym zmartwieniem jest także brak krajowej platformy do kształcenia zdalnego – dane uczniów i studentów są zapisywane na zagranicznych serwerach, stąd obawy o sposób ich przetwarzania i bezpieczeństwo.

Pomimo tych nieudogodnień, Azerbejdżan próbuje promować własną ofertę kształcenia wyższego i przyciągać studentów zagranicznych. W chwili obecnej jest ich około 7 tysięcy na uczelniach w kraju. Co ciekawe, obcokrajowcy mają do wyboru 4 opcje językowe: mogą studiować po azersku, angielsku, rosyjsku czy turecku.

2.7. Wstępne wnioski

Przegląd sytuacji w zakresie międzynarodowej mobilności edukacyjnej wskazuje na kilka tendencji:

- Nastąpi, przynajmniej na jakiś czas, regionalizacja. Studenci zagraniczni chętniej będą szukali studiów w swoim rejonie.
- Nauka zdalna pozostanie istotną częścią kształcenia nawet po opanowaniu pandemii. Zagraniczni studenci będą mogli np. zaczynać studia online by następnie przyjechać na uczelnię i kontynuować studia w normalnym trybie.
- Osłabnie strumień studentów z krajów Unii Europejskiej do uczelni brytyjskich.
- Dla kandydatów z krajów Afryki, Azji czy Ameryki Łacińskiej droga na studia za granicą będzie jeszcze trudniejsza. O ile w Europie i Ameryce Północnej można oczekiwać powrotu do normalności, to słabe tempo szczepień w innych częściach świata oznaczać będzie dodatkowe trudności w postaci zamkniętych konsulatów, konieczności robienia testów czy odbywania kwarantanny.
- Oczekuje się, że w wyniku szerokiej akcji szczepień sytuacja zacznie się poprawiać na jesieni.

Spisy ilustracji:

Wykres 1. Formuła kształcenia, wybrana przez Uczelnie.....	6
Wykres 2. Procent zajęć stacjonarnych w rok akad. 2020/21.....	7
Wykres 3. Odsetek studentów zagranicznych, którzy pozostali w Polsce.	7
Wykres 4. Powrót studentów zagranicznych do krajów pochodzenia – stan na maj 2020 r.	8
Wykres 5. Sposoby utrzymywania kontaktu ze studentami zagranicznymi maj 2021.....	8
Wykres 6. Sposoby kontaktu ze studentami zagranicznymi – wg stanu na maj 2020 r.....	9
Wykres 7. Rozwiązania specjalne dla studentów zagranicznych.	9
Wykres 8. Skala rezygnacji ze studiów wśród obcokrajowców (maj 2021).	11
Wykres 9. Skala rezygnacji ze studiów – wg stanu na maj 2020	11
Wykres 10. Rozwiązania usprawniające kształcenie zdalne.....	12
Wykres 11. Słabości edukacji zdalnej.	12
Wykres 12. Zidentyfikowane trudności w edukacji zdalnej w jęz. angielskim	13
Wykres 13. Problemy z opłatami za studia (maj 2021).	13
Wykres 14. Problemy z opłatami za studia od studentów obcokrajowców stan na maj 2020.....	14
Wykres 15. Dostęp do akademików.	14
Wykres 16. Studenci zagraniczni, korzystający z akademików.	15
Wykres 17. Dodatkowe formy wspierania studentów.....	15
Wykres 18. Czynniki decydujące o pozostaniu studenta w Polsce.	16
Wykres 19. Wyniki rekrutacji 2020/21 względem poprzedzającego roku akademickiego.	17
Wykres 20. Prognozy dot. liczby przyszłych studentów zagranicznych – stan na maj 2020.....	17
Wykres 21. Wynik rekrutacji zagranicznej względem prognoz.	18
Wykres 22. Prognozy zmniejszenia się wpływów finansowych od studentów zagr. – stan na V 2020	18
Wykres 23. Powody rezygnacji z rozpoczęcia studiów.....	19
Wykres 24. Plany uczelni akademickich wejścia na nowe rynki rekrutacyjne.	20
Wykres 25. Wynik rekrutacji a współpraca z agencjami.	20
Wykres 26. Dodatkowe udogodnienia dla zagranicznych kandydatów na studia.	21
Wykres 27. Wpływy finansowe względem poprzedniego roku akademickiego.	22
Wykres 28. Wybór narzędzi promocyjno-marketingowych w rekrutacji zagranicznej.....	22
Wykres 29. Najpopularniejsze narzędzia promocyjno-marketingowe w maju 2020.....	23
Wykres 30. Planowanie powrotu do rekrutacji stacjonarnej.	24
Wykres 31. Preferowane formy promocji stacjonarnej.	25
Wykres 32. Pożądana pomoc ze strony państwa – maj 2021.	25
Wykres 33. Najbardziej pożądana pomoc ze strony państwa – wg stanu na maj 2020.....	26
Wykres 34. Największe „wyzwania pandemiczne” dla uczelni.	27
Wykres 35. Liczba studentów zagranicznych - według danych IIE z 11 I 20.....	33
Wykres 36. Ruch na stronach internetowych amerykańskich uczelni z różnych kontynentów w zestawieniu 2019 do 2020 roku, według StudyPortals.com.	33
Wykres 37. Studenci zagraniczni w Nowej Zelandii. Dane za Education Counts.	37
Wykres 38. Najczęściej wybierane kierunki wyjazdów przez studentów z Indii w ujęciu %.....	39
Wykres 39. 10 krajów, z których pochodzi największa liczba studiujących w Ukrainie.	45
Wykres 40. Podstawowe kierunki studiów wybierane przez obcokrajowców w Ukrainie.	46
Wykres 41. 12 krajów, z których pochodzi największa liczba studiujących w Rosji.	48
Wykres 42. Podstawowe kierunki studiów wybierane przez obcokrajowców w Rosji.	49

Rysunek 1. Najbardziej pożądana pomoc ze strony państwa – wg stanu na maj 2020	26
Rysunek 2. Podstawowe kierunki studiów wybierane przez obcokrajowców na Białorusi.	47
Rysunek 3. Liczba studentów zagranicznych wobec liczby studentów ogółem na Białorusi.	47
Rysunek 4. Wzrost liczby studentów zagranicznych w Rosji...	48
Tabela 1. Zmiany liczb studentów przyjeżdżających do Nowej Zelandii w latach 2018-2020 z najczęściej uczęszczanych kierunków.....	37

Study in POLAND

Program „Study in Poland” prowadzony jest wspólnie od 2005 roku przez Konferencję Rektorów Akademickich Szkół Polskich (KRASP) i Fundację Edukacyjną „Perspektywy”

Konferencja Rektorów Akademickich Szkół Polskich (KRASP) jest zrzeszeniem rektorów polskich szkół wyższych posiadających uprawnienia do nadawania stopnia naukowego doktora lub uprawnienia równorzędne. Rektorzy zrzeszeni w KRASP mogą działać w ramach konferencji rektorów poszczególnych typów uczelni. Członkami KRASP są – obok uczelni publicznych – także akademickie uczelnie niepubliczne, a uczelnie nieakademickie (zawodowe) uprawnione do prowadzenia studiów magisterskich mogą ubiegać się o status uczelni stowarzyszonej. Konferencja Rektorów Akademickich Szkół Polskich została powołana 7 czerwca 1997 r. przez rektorów 73 szkół wyższych – członków działających wówczas konferencji rektorów poszczególnych typów uczelni. Obecnie Konferencję tworzą rektorzy 108 szkół wyższych, w tym 11 uczelni niepublicznych. Ponadto, 9 szkół wyższych ma status uczelni stowarzyszonych. KRASP jest aktywnym członkiem Europejskiego Stowarzyszenia Uniwersytetów.

Perspektywy

Fundacja Edukacyjna „Perspektywy” to prywatna fundacja non-profit, założona w 1998 roku, której misją jest działalność na rzecz dobra publicznego w zakresie edukacji i nauki. W szczególności Fundacja wspiera internacjonalizację szkolnictwa wyższego. Od 2005 roku, na mocy porozumienia strategicznego KRASP-Perspektywy, Fundacja prowadzi program „Study in Poland”, zrzeszający najlepsze polskie uczelnie akademickie w ich wysiłkach promocyjnych za granicą. Bierze też udział jako partner w dużych projektach europejskich. Istotną częścią działalności Fundacji jest wspieranie kobiet w technologiach. Jest organizatorem największej konferencji dla kobiet w technologiach i nauce w Europie „Perspektywy Women in Tech Summit”, w której w 2020 roku uczestniczyło ponad 8 tys. osób z Polski i zza granicy w formule online. Fundacja prowadzi dwa projekty w ramach programu DIALOG – projekt mający na celu zwiększenie międzynarodowej konkurencyjności polskich uczelni, pod hasłem „*International Visibility Project*” oraz projekt „*Poland IT Hub for You*” promujący studia w Polsce wśród młodzieży krajów Partnerstwa Wschodniego i Azji Centralnej.

Study in POLAND

studyinpoland.pl